

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Jiří Hruška

**Aktuální aspekty trestného činu podvodu podle
§ 209 TZ**

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Bc. Tomáš Gřivna, Ph.D.

Katedra: Trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu) :

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Dále prohlašuji, že vlastní text této práce včetně poznámek pod čarou má 161.056 znaků včetně mezer.

Vlastnoruční podpis

Jiří Hruška

V Praze dne

Obsah

Úvod.....	5
1. Trestný čin podvodu – vývojové tendence právní úpravy – stručný historický exkurz.....	8
1.1. Prvopočátky kodifikace podvodného jednání	8
1.2. Pojetí podvodu jako soukromoprávního deliktu	9
1.3. Kazuistické nazírání na trestný čin podvodu a postupná generalizace znaků skutkové podstaty tohoto trestného činu	11
1.4. Transformace skutkové podstaty trestného činu podvodu v důsledku následných novelizací trestního zákona	12
1.5. Vyčlenění specifických případů trestného činu podvodu	13
1.6. Podvodné jednání v užším a širším slova smyslu	14
2. Analýza skutkové podstaty trestného činu podvodu a výklad zákonných znaků za použití aktuální judikatury.....	17
2.1. Základní skutková podstata trestného činu podvodu (§ 209 odst. 1 TZ)	17
2.2. Kvalifikovaná skutková podstata trestného činu podvodu (§ 209 odst. 2 TZ)	23
2.3. Kvalifikovaná skutková podstata trestného činu podvodu (§ 209 odst. 3 TZ)	23
2.4. Kvalifikovaná skutková podstata trestného činu podvodu (§ 209 odst. 4 TZ)	23
2.5. Kvalifikovaná skutková podstata trestného činu podvodu (§ 209 odst. 5 TZ)	25
2.6. Konstatování trestnosti přípravy (§ 209 odst. 6 TZ)	26
3. Koncept zjevné neopatrnosti z pohledu praxe.....	27
3.1. Společenská škodlivost jako materiální korektiv trestného činu	29
3.2. Možnost aplikace zásady <i>vigilantibus iura</i>	30
3.3. Vybrané typy trestného činu podvodu – kasuistika	31
3.4. Současný přístup soudů k předmětné problematice	36
3.5. Résumé	38
4. Podvod jako distanční delikt	39
4.1. Místní příslušnost v trestním řízení.....	39
4.2. Distanční delikt	40
5. Aktuální způsoby spáchání (<i>modus operandi</i>) trestného činu podvodu	44
5.1. Podvod v prostředí sociálních sítí	44
5.1.1. Způsob provedení – <i>modus operandi</i>	45

5.1.2. Pachatel trestného činu.....	48
5.1.3. Oběť trestného činu.....	49
5.2.Man in the Middle (Mitm)	49
5.2.1. Analýza případů útoku Mitm (policejní praxe).....	50
5.3. Podvod na bázi tzv. nigerijského dopisu.....	55
5.3.1. Podstata (obsah) tzv. nigerijských dopisů	56
5.3.2. Kriminologická charakteristika nigerijských podvodů.....	58
5.3.3. Vybrané kazuistiky.....	64
5.3.4. Resumé	69
Závěr.....	70
Seznam použitých zdrojů	74
Název diplomové práce v českém jazyce, abstrakt v českém jazyce a 3 klíčová slova v českém jazyce.....	79
Název diplomové práce v anglickém jazyce, abstrakt v anglickém jazyce a 3 klíčová slova v anglickém jazyce	80

Úvod

Trestný čin podvod náleží mezi *obohacovací*¹ majetkové trestné činy. Tomu odpovídá i jeho zařazení ve zvláštní části trestního zákoníku č. 40/2009 Sb. (dále jen TZ), neboť se jedná o trestný čin začleněný do hlavy 5. s názvem *Trestné činy proti majetku*.

Po trestném činu krádeže a poškození cizí věci je podvod dlouhodobě třetím nejčastěji páchaným majetkovým trestným činem na území ČR.²

Podvod patří bezesporu také mezi „tradiční“ trestné činy, což dokládá i skutečnost, že byl ve své značně kazuistické podobě obsažen již v *trestním zákoně o zločinech, přečinech a přestupcích*, který byl vyhlášen císařským patentem ze dne 27. května 1852 pod č. 117 ř.z. Na našem území pozbyl tento právní předpis platnosti až v souvislosti s přijetím trestního zákona č. 86/1950 Sb. (účinnost od 1. srpna 1950).

Důvodem výběru tématu diplomové práce je kromě jeho aktuálnosti především značná variabilita tohoto protiprávního jednání. V praxi se orgány činné v trestním řízení totiž setkávají s rozličnými *způsoby spáchání*³ tohoto trestného činu. Uvedené je zapříčiněno zejména nárůstem využití informačních technologií, a to jak v pracovním procesu, tak i v běžném životě. Jednotlivé způsoby spáchání předmětného trestného činu se díky technologickému pokroku vyvíjí a zdokonalují, což se projevuje jednak ve snazším zachování utajené identity jeho pachatelů a také častějším způsobením značných škod.

Dalším důvodem pro výběr tématu diplomové práce je skutečnost, že trestný čin podvodu je dle policejní praxe řazen spolu s jinými do hospodářské kriminality, kterou se autor práce profesně blíže zabývá. Autor práce již několik let působí jako policista zařazený na Krajském ředitelství policie Středočeského kraje SKPV OHK, a to na úseku metodického vedení, jehož náplní je zejména koordinace postupu jak jmenovaného, tak především podřízených policejních orgánů, pokud jde o prověřování a vyšetřování hospodářské trestné činnosti.

Za hlavní cíle diplomové práce si její autor vytyčil výstup v podobě jednoznačného stanovení podmínek trestní odpovědnosti ve vztahu k trestnému činu podvodu podle § 209

¹ Rozlišování trestných činů proti majetku do **4 skupiny** z hlediska jednání a následku na jednání *obohacovací*, jednání *poškozovací*, *furtum usus* a *kořistění z trestného činu jiné osoby*. Blíže srov. například NOVOTNÝ, Oto., DOLENSKÝ, Adolf., NAVRÁTILOVÁ, Jana., PÚRY, František., RIZMAN, Stanislav., VANDUCHOVÁ, Marie., VOKOUN, R. *Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část*. 4. přepracované vydání. Praha: ASPI Publishing, 2004, s. 67.

² Statistické přehledy kriminality za rok 2019. In Policie.cz [online]. [cit. 2020-01-16]. Dostupné z: <https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2019.aspx>

³ Způsob páchaní trestného činu je specifikovaný systém operacionálních elementů trestného činu a činností úzce spjatých s trestným činem. MUSIL, Jan., KONRÁD, Zdeněk., SUCHÁNEK, Jiří. *Kriminalistika*. Praha: C.H.BECK, 2001, s. 33.

TZ, a to zejména na podkladě analýzy skutkové podstaty předmětného trestného činu, včetně výkladu vybraných zákonných znaků. Dalším cílem je na podkladě analýzy vybraných trestních spisů a abstrakce získaných poznatků charakterizovat jednotlivé aktuální typy podvodných jednání, s nimiž se lze v praxi orgánů činných v trestním řízení setkat a tak současně i zprostředkovat aktuální reálný obraz o projevech tohoto protiprávního jednání ve společnosti.

Z hlediska struktury je diplomová práce rozčleněna do několika kapitol, přičemž autor práce při jejich řazení vycházel z logického rámce, proto nejprve obecně charakterizoval zkoumaný fenomén a následně se zabýval jeho specifiky.

V první kapitole jsou blíže popsány vývojové tendence kodifikace podvodného jednání z hlediska historického a následně je dán prostor jednotlivým změnám, jichž doznala trestněprávní úprava trestného činu podvodu na našem území.

Druhá kapitola představuje podrobnou analýzu skutkové podstaty trestného činu podvodu podle § 209 TZ a výklad vybraných zákonných znaků. Za tímto účelem bylo čerpáno zejména z aktuální judikatury, která byla cíleně zvolena s ohledem na její konkrétní dopady pro praxi orgánů činných v trestním řízení. Autorovi, ač si je vědom, že judikatura nepředstavuje závazný pramen práva na území ČR, je známo, že nelze podceňovat její zásadní vliv právě na praxi orgánů činných v trestním řízení, neboť přispívá k ujednocení jejich praktické činnosti.

Ve třetí kapitole je autorem práce prezentována aplikace konceptu *zjevné neopatrnosti, které se mohl poškozený snadno vyvarovat* v rámci právní kvalifikace skutku. Zmíněný koncept byl navíc doplněn o teoretický model v podobě **rozhodného momentu** (*strong-minded moment*), který má za následek, že jednání, jež lze považovat za trestný čin, již dále nepokračuje, neboť poškozená osoba si byla v daný okamžik vědoma, resp. si měla být podle okolností konkrétního případu vědoma toho, že již nejedná ve stavu, který byl u ní vyvolán uvedením v omyl za strany pachatele.

Prostřednictvím čtvrté kapitoly je reagováno na skutečnost, že trestný čin podvodu je typickým představitelem distančního deliktu. V této části práce je proto stručně popsán zmíněný typ deliktu, spolu s aplikací této teoretické konstrukce na trestný čin podvodu a v návaznosti na to je nastíněn postup při určování místně příslušného orgánu činného v trestním řízení. Primárně je tento výstup orientován na praktickou činnost policejního orgánu.

Pátá kapitola vychází z dosavadní autorovy praxe a je vypracována na základě generalizace poznatků získaných analýzou několika desítek vybraných trestních spisů. Obsah

kapitoly tvoří podrobná charakteristika vybraných specifických typů podvodného jednání, které autor práce setřídil do tří skupin - *podvod v prostředí sociálních sítí*, *Man in the Middle (Mitm)* a *podvod na bázi tzv. nigerijského dopisu*.

K vypracování předkládané práce byly využity obecně teoretické vědecké metody. Vedle využití analyticko-syntetického poznávacího postupu a zejména klasifikační analýzy, jež byla základní vědeckou metodou uplatněnou při zpracování kapitoly 2., byly při zpracování zvoleného tématu využity i metody indukce a dedukce. V kapitole 3., kterou lze pro svoji povahu označit za poněkud novátorský pohled na míru trestní odpovědnosti v případě trestného činu podvodu, byla ve větší míře využita metoda analogie. Při zpracování závěrečné kapitoly 5. provedl autor vyhodnocení několika desítek trestních spisů a na základě metody abstrakce charakterizoval jednotlivé komponenty aktuálních typů podvodných jednání. Diplomová práce byla zpracována za využití odborné literatury a související aktuální judikatury, jejichž výčet je obsažen v *Seznamech použitých zdrojů*.

1. Trestný čin podvodu – vývojové tendence právní úpravy – stručný **historický exkurz**

Předmětná kapitola má za cíl poukázat na vybrané atributy vývoje právní úpravy protiprávního jednání, které lze z dnešního pohledu označit za trestný čin podvodu, dle nichž je patrné, jakým směrem se vývoj právní úpravy postihující dané jednání ubíral a jaké konkrétní změny právní úprava doznala.

1.1 Prvopočátky kodifikace podvodného jednání

- **Starobabylonská a chetitská říše**

V určité podobě je možné se setkat s právní úpravou podvodného jednání již v **Chammurapiho zákoníku** pocházejícího z 1800 př. n. l., který jej řadí mezi delikty proti majetku (vedle lichvy a křivého svědectví). Na předmětné jednání se vztahuje zejména § 94, podle něhož byl postihován obchodník, který užil falešných vah při poskytování zápůjčky obilí nebo stříbra a také následně při jejím splacení, a to ztrátou své pohledávky. Za podvod lze dále považovat i situaci, kdy krčmářka při prodeji opojných nápojů užila v neprospěch zákazníka falešných vah. Za takové jednání byla trestána hozením do vody (§ 108).⁴ Jednalo se *de facto* o jeden ze způsobů trestu smrti, neboť dotyčná byla vhozena do vody svázaná.

Do této skupiny deliktů náleželo i jednání, kdy osoba lživě předstírala, že dala do úschovy nebo svěřila někomu svoji věc, avšak tato byla následně soudně usvědčena, že se tak ve skutečnosti nestalo. Trestem za takový čin byla povinnost zaplatit dvojnásobek toho, čeho se předtím domáhal pachatel vůči jiné osobě (§ 126).⁵

Skutková podstata podvodného jednání byla obsažena i v **chetitských zákonech** (cca 17.-16. př. n. l.), přičemž objektivní stránka takového deliktu spočívala v tom, že *pachatel přesvědčil majitele, že jeho zvíře zemřelo (pošlo), avšak místo toho jej následně někomu jinému prodal*. Za takové jednání právní norma stanovila poměrně přísnou sankci, neboť se vyžadovala povinnost takové zvíře vrátit a navíc nadto poskytnout náhradu dvou osob poškozenému.⁶

⁴ Srov. KLÍMA, Josef. *Zákony Chammurapiho*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1954, s. 174.

⁵ Srov. KLÍMA, Josef. *Zákony Chammurapiho*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1954, s. 60.

⁶ „Pokud někdo ... prodá jinému (jiného muže) vola a řekne „je mrtvý“ a majitel jej najde, musí mu být vrácen, náhradou jsou 2 osoby a zaručí se svým majetkem.“ - § 149 chetitských zákonů.

Prísnosť tejto sankcie zrejme vychádzala z toho, že konštatovanie pachateľa, že zvierat je po smrti, malo povahu prísežného prohlásenia. Preto sa nejednalo len o sankciu za vynetie zvierate z dispozície oprávneného osoby, ale predovšetkým sankciu za učiněný lživý výrok, lživou prísaou pachateľa. Prísaha mala v tehdejších dobách značnou vážnosť a pronášala sa často ve jménu božstev, preto bylo jednání spočívající ve vyřčení křivé přísahy považováno též za rouhání.⁷

- **Království české - středověk**

Ve vrcholném středověku se pro označení podvodného jednání používalo výrazu **faleš**, k níž docházelo v souvislosti s prodejem nemovitostí. Tento delikt byl řazen, vedle deliktu moci (násilné zmocnění se celého statku), pychu (narušování výkonu držby, obdoba pytláctví), vzpoury (zejména selské vzpoury a s ní spojené ohrožení výkonu vlastnických práv feudálů), krádeže apod. mezi delikty proti majetku. Zmíněného protiprávního jednání, které lze oproti současné trestněprávní úpravě označit za značně kazuistické, se dopustil ten, kdo prodal úmyslně statek někoho jiného, ač nebyl jeho vlastníkem, stejně jako ten, kdo tento statek koupil, ač věděl, že jej kupuje od osoby, která vlastníkem tohoto statku není. Oběma osobám za ně hrozil trest na hrdle.⁸ Se skutkovou podstatou tohoto deliktu je možné se setkat například v *Právech městských Království českého* (tzv. Koldínův zákoník, platnost kodifikace pro Čechy se datuje k roku 1598, přičemž se následně postupně rozšířil i na Moravu).

1.2 Pojetí podvodu jako soukromoprávního deliktu

V římském právu zavedl zvláštní ochranu proti podvodnému jednání kolem roku 66 př. n. l. praetor Aquilius Gallus, načež byl takový čin považován za soukromoprávní majetkový delikt (tzv. *delicta* nebo *maleficia*)⁹. Do této doby nebylo takové jednání dle římského práva vůbec postižitelné, neboť starší *ius civile* neposkytovalo proti němu ochranu a *Lex Pletoria* chránila před takovým jednáním pouze nezletilce do věku 25 let. Podvodné jednání spočívající ve vzájemném předstírání a „napalování“ osob zejména v obchodních stycích bylo naopak považováno za dovolené a v obchodním styku za běžné.¹⁰

Dolus (podvod) náležel mezi delikty dle praetorského práva. Do této skupiny patřil ještě *metus* (jednání vynucené hrozbou). Vedle praetorského práva existoval svébytný systém

⁷ Blíže srov KNOLLOVÁ, Michaela. *Trestní právo starověkého Egypta a Chetitské říše. Komparativní studie*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2012, s. 78-79.

⁸ Srov. MALÝ, Karel., a kol. *Dějiny českého a slovenského práva do roku 1945*. Praha: Linde, 3. přepracované vyd. 2005, s. 133.

⁹ Opakem byla skupina protiprávních činů, které ohrožovaly zájmy celé společnosti a jež byly označovány výrazem *crimina*. Tyto náležely do oblasti veřejného práva.

¹⁰ *Naturaliter licet contrahentibus se circumire* – při smlouvách se přirozeně dovoluje podvádět.

civilního práva (*ius civile*), který znal další soukromoprávní delikty, a to krádež (loupež), poškození cizí věci a urážku na cti.¹¹

Podstatou podvodného jednání bylo, že někdo úmyslným zatajováním skutečností nebo předstíráním vymyšlených okolností přiměl druhého k jednání, které mu bylo na škodu. Takové právní jednání bylo považováno za neplatné (nulitní), jestliže došlo k vyvolání falešných představ týkajících se skutečností vedoucích k uzavření právního jednání (*dolus causam dans*).¹²

Z civilních i praetorských deliktů náležely poškozeným tzv. *actiones poenales* (*actiones ex delicto*) vůči pachatelům, přičemž každá z těchto žalob měla své specifické označení podle deliktu, k němuž se vztahovala. V případě podvodu se jednalo o žalobu *actio doli*, která směřovala vůči podvádějící osobě a měla infamující účinky (odsouzený se stal bezectným člověkem).¹³ Tuto žalobu bylo možné uplatnit tehdy, jestliže se podvod týkal pouze okolností smlouvy, které zhoršovaly postavení druhého subjektu, přičemž podvodem nebylo dotčeno samotné uzavření právního jednání. Takové právní jednání nebylo automaticky považováno za neplatné. Žalobu bylo navíc možné využít jen v případě, kdy bylo na podkladě podvodného jednání již protistranou plněno. Pokud byla žaloba uplatněna do jednoho roku od spáchání deliktu, směřovala na uložení pokuty (soukromá pokuta – pokuta a náhrada veškeré vzniklé škody), po uplynutí zmíněné lhůty směřovala žaloba jen na vydání toho, oč se podvodník obohatil (vydání obohacení) a byla prosta infamujícího dopadu. Jednalo se o podpůrný druh žaloby (subsidiární charakter), která se využívala pouze v případě, pokud poškozený neměl k dispozici žalobu jinou.

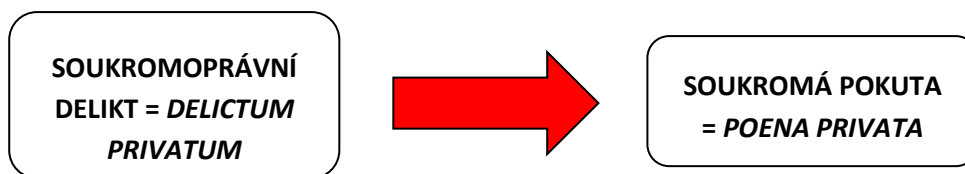

Schéma č. 1 – znázorňující spáchání soukromoprávního deliktu, který je sankcionován soukromou pokutou (zdroj autor)

¹¹ Srov. KINCL, Jaromír., URFUS, Valentin., SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 110.

¹² Srov. SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2011, s. 213.

¹³ Srov. KINCL, Jaromír., URFUS, Valentin., SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995, s. 98-99.

1.3 Kazuistické nazírání na trestný čin podvodu a postupná generalizace znaků skutkové podstaty tohoto trestného činu

- **Trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích**, který byl vyhlášen císařským patentem ze dne 27. května 1852 pod č. 117 ř.z., pojímal trestný čin podvodu výrazně kazuisticky. Do skutkové podstaty trestného činu podvodu podle § 197 cit. právního předpisu, byly totiž zahrnuty i stěžejní zákonné znaky v současné době samostatně existujících skutkových podstat trestných činů, konkrétně se jedná zejména o trestný čin *poškození cizích práv* podle § 181 TZ (nemajetkový podvod), *křivé obvinění* podle § 345 TZ, *křivá výpověď a nepravdivý znalecký posudek* podle § 346 TZ, *poškození spotřebitele* § 253 TZ, *padělání a pozměnění veřejné listiny* podle § 348 TZ, *porušení práv k ochranné známce a jiným označením* podle § 268 TZ, *padělání a pozměňování známek* podle § 246 TZ a *zatajení věci* podle § 219 TZ. Podstata všech těchto trestných činů spočívá v podvodném jednání, avšak jsou při něm zasazeny buď **odlišné individuální objekty**, nebo je takové jednání realizováno **specifickým způsobem** (rozličný *modus operandi*). Zmíněný trestní zákon konstatoval, za jakých okolností se dané jednání stává zločinem (§ 198 cit. právního předpisu), a to buď z povahy činu¹⁴, nebo pro výši škody¹⁵.

Pro zajímavost - osnova trestního zákona z roku 1891 s takto široce pojatým trestným činem podvodu již nepočítala. Ke schválení tohoto zákona však nedošlo.¹⁶

- Obdobně formulovanou skutkovou podstatu trestného činu podvodu, lišící se pouze v drobných nuancích, obsahoval i **zákon č. 19/1855 ř.z., uvozovací zákon k vojenskému trestnímu zákonu o zločinech a přečinech** ze dne 15.1.1855.

- **Trestní zákon č. 86/1950 Sb.** upravoval trestný čin podvodu v § 249. Předmětné ustanovení obsahovalo již značně zobecněné znaky skutkové podstaty tohoto trestného činu. Tamní znění skutkové podstaty se již výrazně přibližuje současnému znění skutkové podstaty trestného činu podvodu (viz § 209 TZ), přičemž jednotlivé odlišnosti jsou patrné v níže popsaných směrech.

¹⁴ Blíže viz § 199 trestního zákona o zločinech, přečinech a přestupcích, který byl vyhlášen císařským patentem ze dne 27. května 1852 pod č. 117 ř.z.

¹⁵ Proto, aby se jednání mající znaky skutkové podstaty podvodu stalo zločinem, bylo požadováno, aby pachatel svým jednáním způsobil nebo se alespoň pokusil způsobit **větší škodu**. Tato byla cit. právním předpisem stanovena na částku přesahující 2000 Kč. V původním znění tohoto právního předpisu byla hranice zločinu, pokud jde o způsobenou škodu, stanovena na částku přesahující 50 K.

¹⁶ Blíže JOKLÍK, František. *Katechismus rakouského práva trestního (hmotného)*. Praha: Nakladatelství Hejda & Tuček, 1904, s. 240.

1.4 Transformace skutkové podstaty trestného činu podvodu v důsledku následných novelizací trestního zákona

Ve struktuře skutkové podstaty trestného činu podvodu podle § 249 *trestního zákona č. 86/1950 Sb.* absentoval znak *obohacení se*, a proto pro vznik trestní odpovědnosti stačilo pouhé způsobení škody osobě odlišné od pachatele. Dále bylo prostřednictvím tohoto ustanovení postihováno i protiprávní jednání, v jehož důsledku došlo ke způsobení nemajetkové škody (v současnosti se jedná o samostatnou skutkovou podstatu trestného činu poškození cizích práv podle § 181 TZ). V úvahu přicházely pouze dva způsoby spáchání tohoto trestného činu, a to *uvádění v omyl* a *využití něčího omylu*. Tento rozsah právní úpravy byl zachován i v původním znění skutkové podstaty trestného činu podvodu podle § 250 *trestního zákona č. 140/1961 Sb.*, přičemž až *novelou č. 253/1997 Sb.* byl doplněn zbývající způsob provedení tohoto činu o možnost spáchání podvodu též *zamlčením podstatných skutečností*.

Pro obě skutkové podstaty trestného činu podvodu bylo též příznačné, že v nich nebyl obsažen znak určující výši způsobené škody, který by měl za následek vznik trestní odpovědnosti u pachatele takového jednání (způsob odlišení trestného činu od korespondujícího přestupku na základě závažnosti takového jednání s ohledem na výši způsobené škody). Nebylo zde tedy přítomno formální kritérium odlišující přestupek od trestného činu, tento nedostatek byl však následně napraven opětovným zavedením tzv. bipartice trestním právem postižitelných jednání. V důsledku přijetí *zákona č. 150/1969 Sb., o přečinech* se vedle trestných činů nově rozlišovaly přečiny. Znaky skutkové podstaty přečinu podvodu byly upraveny v § 3 odst. 1 písm. c) cit. zákona, podle něhož se *pachatel svým jednáním obohatil tím, že uvedl někoho v omyl nebo využil něčího omylu a způsobil na cizím majetku škodu nepřevyšující 1500 Kč*.

Zákon o přečinech tak nepřímo doplnil skutkovou podstatu trestného činu podvodu o znak v podobě účinku, neboť až při vzniku škody převyšující 1500 Kč se teprve jednalo o trestný čin. Hranice trestní odpovědnosti spočívající ve stanovení rozhodné výše škody (způsobení škody nikoli nepatrné) byla do skutkové podstaty trestného činu podvodu *expressis verbis* doplněna *zákonem č. 175/1990 Sb.*, který také zrušil již zmíněný zákon o přečinech. Současně došlo k přijetí *zákona č. 200/1990 Sb., o přestupcích*, jenž v § 50 upravoval korespondující přestupek ve vztahu k trestnému činu podvodu. Předchozí ekvivalent této právní normy v podobě *trestního zákona správního č. 88/1950 Sb.*, přestupkovou alternativu k trestnému činu upravenému v trestním zákoně č. 86/1950 Sb. obsahoval v § 137a písm. c).

1.5 Vyčlenění specifických případů trestného činu podvodu

Zákon č. 253/1997 Sb. novelizující trestní zákon č. 140/1961 Sb. zavedl dvě samostatné skutkové podstaty trestných činů vydělující specifické případy podvodu z dosavadní obecné skutkové podstaty, a to **pojistný podvod** (§ 250a) a **úvěrový podvod** (§ 250b). Důvodem pro tento krok zákonodárce byly podle důvodové zprávy zejména procesní problémy vyvstávající v souvislosti s „obecnou“ úpravou trestného činu podvodu, jelikož se ve všech případech vyžadovalo pro vznik trestní odpovědnosti prokázání podvodného úmyslu ze strany pachatele již v době, kdy tento začal naplňovat objektivní stránku daného trestného činu. Ve vztahu k trestnému činu podvodu v oblasti úvěrové a pojišťovací se tento požadavek na přítomnost podvodného úmyslu doprovázející jednání pachatele, jevil jako příliš přísný a v praxi velmi obtížně prokazatelný. S ohledem na konstrukci znaků skutkových podstat následně doplněných trestných činů lze konstatovat, že tyto jsou koncipovány tak, aby v mnoha případech pokryly i taková protiprávní jednání, která by nebylo možné doposud podřadit pod znaky skutkové podstaty obecně pojatého trestného činu podvodu. Taková jednání by mohla být považována především za přípravu k trestnému činu podvodu ve smyslu § 7 cit. zákona.

V případě **pojistného podvodu** postačí pro vznik trestní odpovědnosti již samotné úmyslné způsobení následku charakteristického pro pojistnou událost anebo využití vzniklé situace (pojistné události) v podobě udržování tohoto nežádoucího stavu. Obdobně tomu je i u skutkové podstaty trestného činu **úvěrového podvodu**, neboť zde dochází k dokonání tohoto trestného činu již v okamžiku, kdy pachatel uvede nepravdivé údaje v souvislosti s uzavíráním smlouvy o poskytnutí úvěru.

Spolu s rekonstrukcí trestního práva hmotného, jež byla provedena **zákonem č. 40/2009 Sb., trestní zákoník**, došlo k abstrahování dalších specifických podvodných jednání z obecné skutkové podstaty trestného činu podvodu. Tento postup vedl k vytvoření samostatné skutkové podstaty trestného činu **dotačního podvodu** podle § 212 TZ. Podle důvodové zprávy k trestnímu zákoníku vycházel i v tomto případě zákonodárce ze stejné premisy spočívající v obtížné postižitelnosti předmětných jednání za využití obecné skutkové podstaty trestného činu podvodu, která jej již dříve vedla k osamostatnění trestných činů úvěrového a pojistného podvodu. Jak v případě dotačního podvodu tak také úvěrového podvodu byla s ohledem na typovou závažnost odlišena skutková podstata, pro niž není rozhodující způsobení škody, ale naopak použití prostředků získaných účelovým úvěrem na jiný než určený účel, a to nikoli v malém rozsahu (§ 210 odst. 2 TZ), obdobně je tomu pak ve vztahu k prostředkům získaným prostřednictvím dotace nebo subvence (§ 212 odst. 2 TZ).

Pokud jsou navíc jednáním pachatele, které lze právně kvalifikovat jako dotační podvod zasaženy příjmy nebo výdaje souhrnného rozpočtu Evropské unie nebo rozpočtů spravovaných Evropskou unií nebo jejím jménem, bude za splnění dalších zákonných podmínek možné takové jednání právně posoudit jako trestný čin **poškození finančních zájmů Evropské unie** podle § 260 TZ. Zmíněný trestný čin je v poměru k trestnému činu dotačnímu podvodu *lex specialis*.

Výše uvedené samostatné skutkové podstaty trestných činů jsou z důvodu specifického provedení útoků proti majetku ve vztahu k trestnému činu podvodu podle § 209 TZ v poměru speciality (*lex specialis*) a bude proto nezbytné zohlednit při právní kvalifikaci skutku jejich aplikační přednost.

1.6 Podvodné jednání v užším a širším slova smyslu

Na podvodné jednání lze z pohledu trestněprávního nazírat ve dvou rovinách. V prvním případě se jedná o výlučné pojmání podvodného jednání ve smyslu trestného činu **podvodu** podle § 209 TZ (tzn. v jeho „ryzí podobě“ zasahující výlučně majetek) a jeho specifických případů (viz podkapitola 1.5) – **užší pojetí**.

Naproti tomu podvodné jednání v **širším slova smyslu** zahrnuje souhrn protiprávních jednání, která jsou charakteristická tím, že **pachatel** obecně poškozeného svým jednáním „**uvádí v omyl**“, a to bez ohledu na to, jaké chráněné zájmy jsou takovým činem zasaženy (jedná se o zájmy nikoli majetkové povahy).

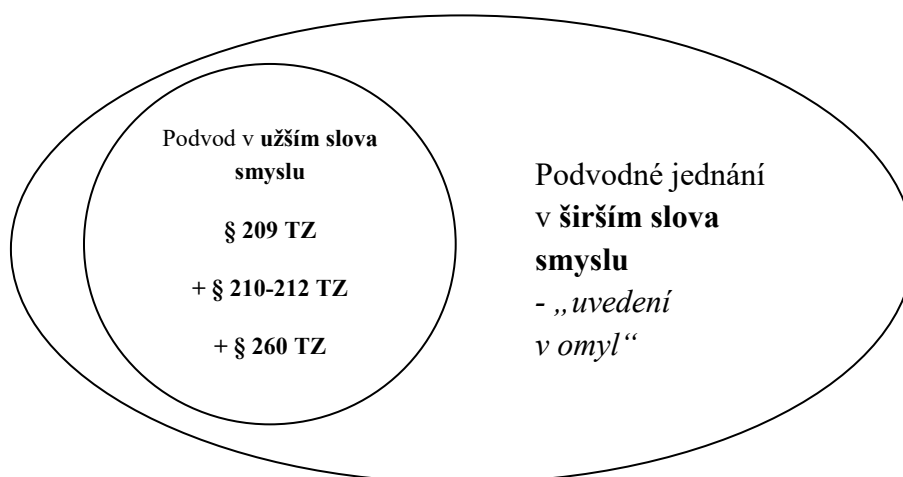

Schéma č. 2 – znázorňující podvodné jednání v užším a širším slova smyslu (zdroj autor)

Mezi podvodné jednání v širším slova smyslu lze zařadit zejména následující trestné činy:

- *Některé trestné činy proti měně*, u nichž dochází obecně k uvádění osoby odlišné od pachatele v omyl, a to za využití padělaných nebo pozměněných peněz a platebních prostředků. Poškozený se v takovém případě domnívá, že je mu placeno pravými penězi, resp. je jím očekáváno, že i ze strany dalších osob dochází k užití pravých platebních prostředků v platebním styku.

U těchto trestných činů je zasažen specifický individuální objekt, kterým je *ochrana peněz proti padělání a pozměnění, a to nejen českých, ale i cizozemských*.

Avšak s ohledem na hodnotu udávané padělané či pozměněné bankovky (bankovek) lze uvažovat o možném souběhu právě s trestným činem podvodu podle § 209 TZ.

Mezi tyto trestné činy náleží *padělání a pozměnění peněz* podle § 233 odst. 2 al. 2 TZ, *neoprávněné opatření, padělání a pozměnění platebního prostředku* podle § 234 odst. 3 TZ a *udávání padělaných a pozměněných peněz* podle § 235 TZ.

- Podobně je tomu též v oblasti **daňových deliktů**, neboť zde je podvodné jednání součástí skutkové podstaty trestného činu *zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby* podle § 240 TZ. Trestný čin je realizován vůči finančním úřadům zastupujícím stát ve fiskální sféře, který je pak tímto protiprávním jednáním poškozen. V daném případě je zasažen zájem státu na *správném vyměření daně, cla, pojistného na sociální zabezpečení, příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, pojistného na úrazové pojištění, pojistného na zdravotní pojištění*, ze kterých je financována činnost státu, krajů a obcí a jiné činnosti vykonávané ve veřejném zájmu, zejména léčebná péče a sociální zabezpečení.

- Za zmínku stojí též trestný čin *poškození cizích práv* podle § 181 TZ, jehož podstatou je podvodné jednání pachatele realizované v nemajetkové rovině. Pachatel cílí na *jiná než majetková práva jednotlivce*, a to v oblasti vztahů rodinných, pracovních, podnikatelských apod., ale i práva právnických osob (např. v podnikatelských vztazích), kolektivních orgánů a také státu.

- Skupina trestných činů vyznačujících se uváděním osoby odlišné od pachatele v omyl však není výše prezentovaným výčtem zdaleka vyčerpána. Mezi její další zástupce lze zařadit především trestný čin *zavlečení* podle § 172 TZ a *obchodování s lidmi* podle § 168 odst. 2 TZ, pokud jsou spáchány za využití lsti, *neoprávněný přístup k počítačovému systému a nosiči informací* podle § 230 odst. 2 písm. c) TZ spáchaný prostřednictvím padělaných a pozměněných dat uložených v počítačovém systému nebo na nosiči informací, *padělání a*

pozměnění předmětů k označení zboží pro daňové účely a předmětů dokazujících splnění poplatkové povinnosti podle § 245 odst. 1 al. 2 TZ, porušení předpisů o pravidlech hospodářské soutěže podle § 248 odst. 1 písm. a), b) a c) TZ, manipulace s kurzem investičních nástrojů podle § 250 TZ, poškozování spotřebitele podle § 253 TZ, zkreslení údajů o stavu hospodaření a jmění podle § 254 odst. 1 al. 2, odst. 2 al. 1, 2 TZ, pletichy při zadání veřejné zakázky a při veřejné soutěži podle § 257 odst. 1 písm. a) TZ a pletichy při veřejné dražbě podle § 258 odst. 1 písm. a) TZ, pokud jsou spáchané za využití lsti, padělání a napodobení díla výtvarného umění podle § 271 TZ, ohrožení bezpečnosti vzdušného dopravního prostředku a civilního plavidla podle § 291 TZ, křivé tlumočení podle § 347 TZ, padělání a vystavení nepravdivé lékařské zprávy, posudku a nálezu podle § 350 TZ, maření přípravy a průběhu voleb a referenda podle § 351 TZ, je-li spáchán za využití lsti, šíření poplašné zprávy podle § 357 TZ a obcházení branné povinnosti podle § 371 TZ.

2. Analýza skutkové podstaty trestného činu podvodu a výklad zákonných znaků za použití aktuální judikatury

Předmětem této kapitoly diplomové práce je blíže analyzovat současné znění skutkové podstaty trestného činu podvodu podle § 209 TZ a podat výklad ke stěžejním zákonným znakům. Vedle odborné literatury byla pro dosažení sledovaného cíle využita zejména související ustálená judikatura.

2.1 Základní skutková podstata trestného činu podvodu (§ 209 odst. 1 TZ)

(1) Kdo sebe nebo jiného obohatí tím, že uvede někoho v omyl, využije něčího omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti, a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou, bude potrestán odnětím svobody až na dvě léta, zákazem činnosti nebo propadnutím věci.

Objektem tohoto trestného činu je ochrana cizího majetku. **Cizím majetkem** se rozumí majetek, nenáležející pachateli trestného činu nebo nenáležející výlučně jemu.

Cizím majetkem pro pachatele je proto i věc, která náleží do společného jmění manželů (dále jen SJM). Každý z manželů je totiž vlastníkem toho, co má majetkovou hodnotu a není vyloučeno z právních poměrů. Proto učiní-li některý z manželů ve vztahu ke společnému majetku takové jednání, jehož následek má nastat až v souvislosti s rozvodem manželství a vypořádáním SJM, přičemž podstatou je neoprávněné odčerpání majetkových hodnot ze SJM, jedná se zpravidla o pokus trestného činu podvodu ve smyslu § 21 odst. 1 TZ. Důvodem předjímané právní kvalifikace skutku je fakt, že ke způsobení následku (resp. účinku) má dojít až v budoucnu.¹⁷

Objektivní stránka trestného činu podvodu spočívá v tom, že pachatel sebe nebo jiného **obohatí tím, že uvede někoho v omyl, využije něčího omylu nebo zamlčí podstatné skutečnosti a způsobí tak na cizím majetku škodu nikoli nepatrnou.** Jednání pachatele má v případě uvedení v omyl a využití něčího omylu formu **konání** (komisivní trestný čin). „Podstatou konání je volní pohyb, tj. psychická (volní) aktivita a ji navenek sdělující i fyzická *aktivita* pachatele.“¹⁸ Pokud jde o poslední uvedený způsob provedení činu – zamlčení podstatných skutečností, zde půjde o formu jednání v podobě **opomenutí**. „Opomenutí je volní zdržení se pohybu, tedy psychická aktivita, ale projevená navenek fyzickou *pasivitou*.“¹⁹

¹⁷ Srov. Rt sp. zn. 11 Tdo 1406/2013.

¹⁸ KRATOCHVÍL, Vladimír., a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné.* Obecná část. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 216 s.

¹⁹ KRATOCHVÍL, Vladimír., a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné.* Obecná část. 1. vyd. Praha: C. H. Beck, 2009, 216 s.

Jednání ve formě opomenutí při využití omylu přichází v úvahu zejména, pokud pachatel opomene napravit omyl, který sám nevyvolal. V daném případě je však rozhodujícím kritériem *časová souvislost* mezi omylem poškozeného a opomenutím pachatele. Pokud tato nebude zachována, nepůjde o podvod, ale bude možné uvažovat o trestní odpovědnosti ve vztahu k trestnému činu **zatajení věci** podle § 219 TZ.²⁰

Způsoby provedení tohoto trestného činu jsou proto následující:

- a) *uvedení v omyl,*
- b) *využití něčího omylu a*
- c) *zamlčení podstatných skutečností.*

Ad a) **Uvedení v omyl** je jednání, kterým pachatel předstírá okolnosti, které nejsou v souladu se skutečným stavem věci, přičemž **omyl** obecně představuje rozpor mezi představou poškozené osoby a skutečností.²¹ Omyl se může týkat jak skutečností minulých, přítomných, tak i budoucích, avšak pachatel musí o omylu jiného vědět již v době, kdy dochází k jeho obohacení. V důsledku tohoto omylu pak příslušná osoba jedná způsobem, kterým by jinak nejednala, tedy koná nebo naopak nekoná ke své škodě určitou majetkovou dispozici, z níž má pachatel nebo třetí osoba majetkový prospěch.²² Uvést v omyl jiného lze lstí, ale může jít i jen o „pouhé“ uvádění nepravdivých informací.²³ O omyl půjde i v případě, že podváděná osoba nemá o důležité okolnosti žádnou představu nebo se domnívá, že se nemá čeho obávat.

Specifický způsob uvedení v omyl, příp. využití něčího omylu **prostřednictvím technického zařízení** je zvlášť upraven trestním zákoníkem v § 120 TZ (výkladová ustanovení).

V souvislosti s výkladem tohoto znaku je významné rozhodnutí Nejvyššího soudu²⁴, který v něm odkazuje na konstantní judikaturu, jež vychází z právního názoru, že v omyl **nelze** uvést soud rozhodující v *občanskoprávním řízení*. K tomu je třeba doplnit, že uvedený právní názor se vztahuje výlučně na soudy, neboť ty jsou nezávislými státními orgány, kterým je svěřen výkon soudnictví. Dále je zdůrazněno, že předmětný právní názor se proto netýká rozhodčích soudů a potažmo rozhodců. Takové tvrzení je odůvodněno požadavky, jež jsou kladeny na osobu soudce, který musí splňovat předpoklady pro tuto funkci požadované Ústavou ČR a zákonem č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích.

²⁰ Srov. NEZKUSIL, JIŘÍ., a kol. *Trestní právo hmotné – zvláštní část*. Praha: Panorama, 1987, s. 241.

²¹ Srov. Rt NS sp. zn. 8 Tdo 293/2015.

²² Srov. Rt NS sp. zn. 9 Tz 193/2000.

²³ Srov. Rt NS sp. zn. 8 Tdo 670/2015.

²⁴ Srov. Rt NS sp. zn. 4 Tdo 239/2014 a Rt NS sp. zn. 11 Tdo 229/2004.

Za významné lze považovat též rozhodnutí Nejvyššího soudu²⁵, ve kterém je koncipován právní názor, že zmíněný znak objektivní stránky trestného činu nebude vyloučen ani v případě, kdy poškozená osoba má možnost si ověřit skutečnosti rozhodné pro provedení právního úkonu (resp. právního jednání) a kdy se zároveň nejedná o právní úkon nikterak nesrozumitelný či složitý. Soud ve svém rozhodnutí zdůrazňuje, že je nezbytné v každém jednotlivém případě přihlídnout ke konkrétním okolnostem, které se týkají osoby poškozené, zejména pokud jde o její *věk, vzdělání, životní zkušenosti* a *sociální postoje*. K tomu navíc dodává, že v otázce právních úkonů nelze klást nadstandardní nároky na sociální integraci poškozené osoby, která je vyššího věku a neorientuje se v běžných právních pojmech. Až v návaznosti na zjištění výše zmíněných skutečností lze následně vyslovit závěr, zda poškozená osoba mohla mít vědomost o tom, že ji pachatel uvádí v omyl, či nikoliv.

Naplnění znaku *vedení v omyl* **nevylučuje** automaticky ani zjevná neopatrnost podnikatele jako smluvní strany, která spočívá v neseznámení se s podmínkami uzavření smlouvy. Tato zjevná neopatrnost by mohla mít podle konstatování soudu význam na vznik trestní odpovědnosti pachatele v případě, že by si poškozená smluvní strana byla již před vznikem závazkového vztahu vědoma neschopnosti pachatele splnit dluh.²⁶ Skutek, o němž soud rozhodoval, spočíval v tom, že pachatel, ač vzhledem ke své nepříznivé ekonomické situaci nebyl schopen dostát svým závazkům, nadále uzavíral s poškozenými subjekty smlouvy, na základě kterých mu byly poskytovány finanční prostředky. V rámci těchto závazkových vztahů nemohl následně pachatel poskytnout sjednané plnění za jemu poskytnuté peněžité plnění od poškozených.

Podstatně odlišná situace byla však řešena v případě prodeje nemovitosti, na níž vážla práva třetích osob. Kupující se v daném případě neseznámil s aktuální situací, přestože právní stav byl snadno zjiřitelný a ověřitelný prostřednictvím veřejně přístupného portálu katastru nemovitostí. Na základě zanedbání nezbytné míry opatrnosti ze strany poškozeného formuloval Nejvyšší soud **koncept tzv. zjevné neopatrnosti, které se mohl (poškozený) snadno vyvarovat**. Následně tento soud ve svém rozhodnutí konstatoval, že při posuzování otázky, zda pachatel naplnil znaky příslušného trestného činu, je nutné vzít v úvahu i případnou existenci soukromoprávního vztahu, ve kterém jako účastníci vystupovali pachatel a poškozený, a který má význam pro konkrétní trestní věc. Pokud jde o soukromoprávní vztah, je třeba totiž trvat na tom, aby na ochranu svých majetkových zájmů dbali především samotní účastníci takového vztahu. Od těchto účastníků lze pak požadovat, aby postupovali

²⁵ Srov. Rt NS sp. zn. 4 Tdo 5/2011-27.

²⁶ Srov. Rt NS sp. zn. 3 Tdo 751/2013.

obezřetně a aby dodržovali alespoň elementární zásady opatrnosti, zvláště když pro to jsou snadno dosažitelné prostředky (např. v podobě výpisu z katastru nemovitostí, který představuje lehce dostupný autentický zdroj informací o stavu určité nemovitosti). Současně je třeba přihlídnout i k tomu, zda uvedené prostředky nepřesahují reálné možnosti poškozeného z hlediska jeho věku, vzdělání, životních zkušeností apod. Za situace, kdy v rámci předmětného vztahu poškozený sám svou zjevnou neopatrností, které se mohl snadno vyvarovat, přistoupil k nejisté finanční dispozici a vynaložil finanční prostředky, se pak musí s důsledky této nejistoty také sám vypořádat, a to **za použití prostředků soukromého práva**. Z hlediska principů, na nichž je založen demokratický právní stát, je nepřijatelné, aby trestním postihem jednoho účastníka soukromoprávního vztahu byla nahrazována nezbytná míra opatrnosti druhého účastníka při ochraně vlastních práv a majetkových zájmů. **Trestním postihem není totiž možné nahrazovat instituty jiných právních odvětví určené k ochraně majetkových práv a zájmů.**²⁷

Na základě výše učiněného vymezení pojmu omyl nelze proto na straně oklamáného odhlédnout od sumy jeho vědomostí o skutečnosti, ohledně níž je klamán, tedy jeho způsobilosti být oklamán.²⁸

V dané souvislosti není dokonce vyloučeno, aby osoba uvedená v omyl byla **odlišná** od osoby poškozené, tedy osoby, k jejíž škodě pachatel sebe nebo jiného obohatil.²⁹ Uvedené souvisí s celkovým počtem osob, které mohou být zainteresovány na spáchání trestného činu podvodu. Tyto mohou být **celkem čtyři**:³⁰

- pachatel,
- osoba jednající v omylu,
- poškozený a
- osoba obohacená.

Všechny výše uvedené osoby mohou být jak osoby fyzické tak i právnické.

²⁷ Srov. Rt NS sp. zn. 7 Tdo 486/2010.

²⁸ Srov. Rt NS sp. zn. 5 tdo 1155/2014, dále srov. náleží ÚS 558/2001.

²⁹ Srov. Rt NS sp. zn. 7 Tdo 1074/2003, obdobně Rt NS sp. zn. 4 Tdo 333/2012-39.

³⁰ Srov. Rt NS sp. zn. 5 Tdo 912/2011-80.

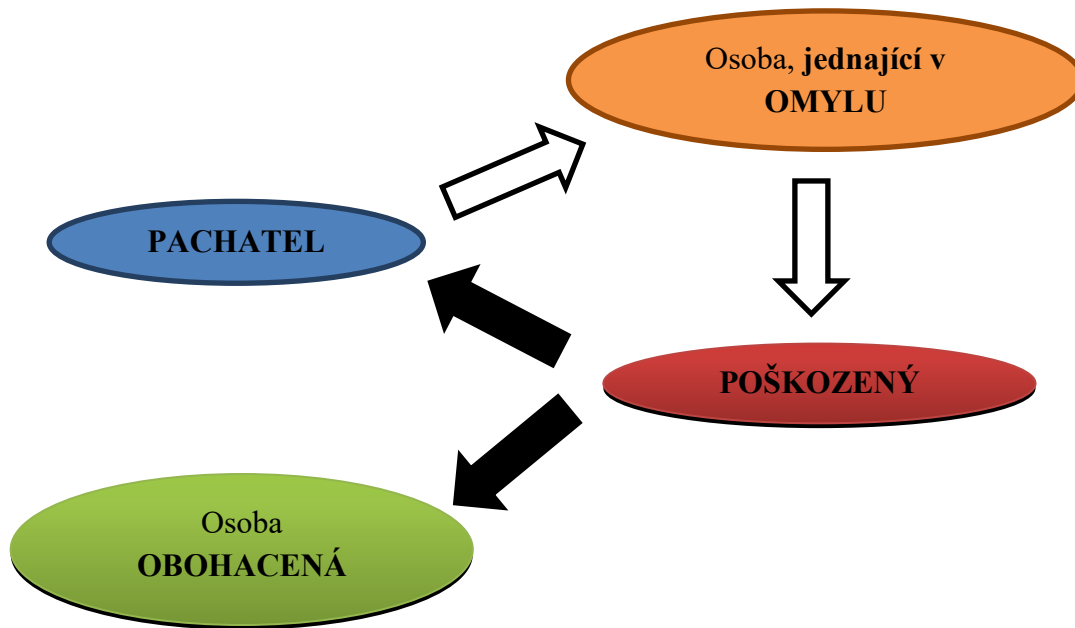

Schéma č. 3 – účast osob v rozdílném postavení na spáchání trestného činu podvodu (zdroj autor)

Z pohledu praxe je významné, že poškozenou osobou v řízení o trestném činu, jehož podstata spočívá ve vyvedení finančních prostředků z účtů jednotlivých klientů peněžního ústavu (banky), nejsou tito klienti, nýbrž *banka samotná*. Peněžní prostředky uložené na bankovním účtu se stávají majetkem peněžního ústavu, kterému tak jejich neoprávněným odčerpáním vzniká škoda.³¹

Ad b) Při **využití něčího omylu** pachatel sám k vyvolání omylu nepřispěl, ale po poznání omylu jiného v příčinném vztahu vůči němu jednal tak, aby ke škodě cizího majetku sebe nebo jiného obohatil.³²

Ad c) **Zamlčení podstatných skutečností** spočívá v neuvedení jakékoli informace, která je rozhodující nebo zásadní pro následné jednání poškozeného. Jde o takové skutečnosti, které by vedly, pokud by byly druhé straně známy, k tomu, že k vydání věci, nebo jinému plnění ze strany poškozeného by nedošlo, anebo by sice došlo, avšak za podstatně méně výhodných podmínek pro tu stranu, která tyto skutečnosti zamlčela nebo v jejíž prospěch byly zamlčeny.³³ Důležitým faktem je zamlčení podstatných skutečností osobou pachatele, a proto zde není třeba prokazovat, že si je druhá strana měla možnost sama zjistit.³⁴

³¹ Srov. Rt NS sp. zn. 7 Tdo 1539/2012-42.

³² Srov. Rt NS sp. zn. 7 Tdo 1588/2014.

³³ Srov. NOVOTNÝ, František., a kol. *Trestní zákoník 2010*. Praha: EUROUNION Praha, s.r.o., 2010, s. 402.

³⁴ Srov. Rt NS sp. zn. 11 Tdo 1008/2014.

V příčinné souvislosti s výše uvedenými způsoby spáchání trestného činu podvodu dochází k obohacení pachatele a současně způsobení škody na cizím majetku. **Obohacení pachatele** znamená neoprávněné rozmnožení majetku pachatele nebo někoho jiného. Není významné, zda se tak stalo rozšířením majetku nebo ušetřením nákladů, které by jinak byly z majetku pachatele nebo někoho jiného vynaloženy. Výše obohacení se nemusí shodovat s výší škody, která byla způsobena poškozenému. Jinými slovy obohacení pachatele může být menší nebo naopak větší než způsobená škoda.³⁵

Následek má povahu poruchy. Tento následek se na hmotném předmětu útoku, jenž je představován cizím majetkem, projevuje jako účinek, který je vyjádřen způsobením **škody nikoli nepatrné**. Škoda na cizím majetku se může projevit buď ve zmenšení majetku poškozené osoby (*damnum emergens* – skutečná škoda) nebo ji lze vymezit jako hodnotu, která se nedostane poškozenému, na níž by měl jinak oprávněně nárok (*lucrum cessans* – ušlý zisk).

Subjektem tohoto trestného činu může být kdokoli, kdo je trestně odpovědný. Jedná se o subjekt obecný, jelikož nikterak nedochází k omezení okruhu možných trestně odpovědných pachatelů.

Subjektivní stránka trestného činu podvodu vyžaduje zavinění úmyslné s odkazem na § 13 odst. 2 TZ. Pro naplnění znaku zavinění ve smyslu § 209 odst. 1 TZ, je postačující, pokud pachatel byl alespoň srozuměn s tím, že svým jednáním může způsobit porušení zájmu chráněného trestním zákoníkem ve smyslu § 15 odst. 1 písm. b) TZ (*dolus eventualis*).

Z hlediska naplnění znaků subjektivní stránky předmětného trestného činu se vyžaduje přítomnost **podvodného úmyslu**, který provázal pachatelovo jednání již od samého počátku. Podle názoru autora práce lze výraz *podvodný úmysl* považovat za určitý *terminus technicus*, který se v souvislosti s trestním činem podvodu běžně používá, a to jak v trestněprávní teorii tak především v trestněprávní praxi (uvedené tvrzení lze podpořit zněním související judikatury, v níž je výskyt tohoto pojmu poměrně běžný). Nejvyšší soud dovodil podvodný úmysl směřující k získání finančních prostředků na straně pachatele například v situaci, kdy pachatel opakovaně využil skutečnosti, že mezi příkazem realizovaným v rámci internetového bankovníctví k provedení prioritní platby a jeho zaúčtováním byla určitá časová prodleva, proto aby dotyčný vybral hotovost v podobné výši, jako byla ta, k jejímuž převodu dal předtím příkaz, přičemž tak tentokrát učinil prostřednictvím bankomatu.³⁶

³⁵ Srov. Rt NS sp. zn. 8 Tdo 1241/2015.

³⁶ Srov. Rt NS sp. zn. 4 Tdo 577/2015.

2.2 Kvalifikovaná skutková podstata trestného činu podvodu (§ 209 odst. 2 TZ)

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až tři léta bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 a byl-li za takový čin v posledních třech letech odsouzen nebo potrestán.

Okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby, která zde přistupuje, má podobu *jiné skutečnosti* [viz § 17 písm. b) TZ]. Jedná se o případ speciální recidivy, neboť pachatel se pro naplnění této zvlášť přitěžující okolnosti, musel již v minulosti trestného činu podvodu podle § 209 odst. 1 TZ dopustit. V případě **odsouzení** za takový trestný čin je podmínkou, aby odsuzující rozsudek nabyl právní moci. Naproti tomu se nevyžaduje vykonání ani části trestu ze strany pachatele. Dále je důležitá absence fikce neodsouzení.³⁷ Odlišně tomu je u varianty, kdy pachatel byl za výše uvedený trestný čin **potrestán**, jelikož zde se z povahy věci vyžaduje vykonání alespoň části uloženého trestu.

Z hlediska časového požadavku spočívajícího ve stanovení hraničního rozmezí 3 let mezi naplněním jiné skutečnosti a opětovným spácháním trestného činu podvodu je u odsouzení rozhodující právní moc odsuzujícího rozsudku a u potrestání okamžik výkonu i jen části trestu.³⁸

Ve vztahu k této jiné skutečnosti postačí dle logického výkladu zavinění z *nedbalosti*.

2.3 Kvalifikovaná skutková podstata trestného činu podvodu (§ 209 odst. 3 TZ)

(3) Odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo peněžitým trestem bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 větší škodu.

Okolnost podmiňující použití vyšší trestní sazby, která zde přistupuje, má podobu *těžšího následku* [viz § 17 písm. a) TZ].

Větší škodou se ve smyslu § 138 odst. 1 TZ rozumí škoda dosahující částky nejméně 50.000 Kč. Ve vztahu k tomuto těžšímu následku postačí zavinění z *nedbalosti*.

2.4 Kvalifikovaná skutková podstata trestného činu podvodu (§ 209 odst. 4 TZ)

(4) Odnětím svobody na dvě léta až osm let bude pachatel potrestán,
a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 jako člen organizované skupiny,

³⁷ Srov. ŠÁMAL, Pavel., a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010, 1862 s.

³⁸ Srov. ŠÁMAL, Pavel., a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010, 1862 s.

b) spáchá-li takový čin jako osoba, která má zvlášť uloženou povinnost hájit zájmy poškozeného,

c) spáchá-li takový čin za stavu ohrožení státu nebo za válečného stavu, za živelní pohromy nebo jiné události vážně ohrožující život nebo zdraví lidí, veřejný pořádek nebo majetek, nebo

d) způsobí-li takovým činem značnou škodu.

Stejně jako v předchozích dvou odstavcích také zde přistupují zvlášť přitěžující okolnosti:

v písm. a) se jedná o jinou skutečnost rozvíjející způsob provedení, přičemž **organizovaná skupina** představuje skupinu tří a více trestně odpovědných osob, v níž dochází k dělbě úkolů mezi jednotlivé její členy a její činnost se vyznačuje plánovitostí a koordinovaností. Oproti organizované zločinecké skupině ve smyslu § 129 TZ se nevyžaduje trvalejší charakter takové skupiny a může být vytvořena i pro spáchání jen jediného úmyslného trestného činu.³⁹

Ve vztahu k této jiné skutečnosti se vyžaduje na základě logického výkladu **úmyslná** forma zavinění [srov. § 17 písm. b) TZ].

V písm. b) se jedná o jinou skutečnost rozvíjející subjekt trestného činu. **Zvlášť uložená povinnost hájit zájmy poškozeného** představuje povinnost, která se vztahuje k takovému pachateli, jenž má podle svého pracovního, funkčního nebo jiného právního vztahu k poškozenému hlavní úkol spočívající v péči o zabezpečení zájmů takovéto osoby. Předmětná zvláštní povinnost může vyplývat z právního předpisu (dle občanského zákoníku č. 89/2012 Sb. se jedná např. o zákonného zástupce nebo opatrovníka ve smyslu § 457 a násl. cit. zákona, pokud mají tuto povinnost spravovat jmění dotčené osoby) nebo ze smluvního vztahu (plné moci).

Samotná dohoda o odpovědnosti za vzniklý schodek na svěřených hodnotách (tzv. dohoda o hmotné odpovědnosti) uzavřená mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, stejně jako postavení vedoucího pracovníka samo o sobě, takovou povinnost nezakládá.⁴⁰

Pokud statutární orgán porušil obecná ustanovení občanského zákoníku, resp. zákona č. 90/2012 Sb., o obchodních korporacích či stanov y obchodní společnosti postupovat s **péčí řádného hospodáře** a dodržovat i některé další povinnosti vyplývající z uvedené funkce,

³⁹ Srov. Rt 53/1976-II, Rt 1/1980 a Rt 45/1986.

⁴⁰ Srov. Rt 28/1992.

nenaplní svým jednáním znak objektivní stránky trestného činu spočívající v porušení této zvlášť uložené povinnosti hájit zájmy poškozeného.⁴¹

Z hlediska zavinění se ve vztahu k této jiné skutečnosti vyžaduje na základě logického výkladu **úmysl** [srov. § 17 písm. b) TZ], neboť pachatel trestného činu musel o takové skutečnosti vědět (o tom, že má uvedenou zvláštní povinnost).

V **písm. c)** se jedná o *jinou skutečnost* rozvíjející dobu spáchání trestného činu. **Stav ohrožení státu** se vyhláší podle čl. 7 ústavního zákona č. 110/1998 Sb., *o bezpečnosti ČR*, na návrh vlády Parlament ČR, a to za situace, je-li bezprostředně ohrožena svrchovanost státu nebo celistvost státu anebo jeho demokratické základy. **Válečným stavem** se podle čl. 43 odst. 1 Ústavy ČR rozumí situace, kdy je třeba plnit mezinárodní smluvní závazky o společné obraně proti napadení. Tento stav vyhláší také Parlament ČR. Podstatou **živelné pohromy** je škodlivé působení přírodních sil, proto lze za typické příklady považovat povodně, rozsáhlé požáry, extrémní sucha a následky, které jsou s těmito jevy spojovány. **Jiná událost** vážně ohrožující život, veřejný pořádek nebo majetek bude naproti tomu způsobena odlišnými procesy (např. lidským jednáním, haváriemi průmyslového rázu či v oblasti energetiky apod.).

Ve vztahu k této jiné skutečnosti postačí dle logického výkladu zavinění z **nedbalosti** [srov. § 17 písm. b) TZ].

V **písm. d)** se jedná o *těžší následek*. **Značnou škodou** se ve smyslu § 138 odst. 1 TZ rozumí škoda dosahující částky nejméně 500.000 Kč. Ve vztahu k tomuto těžšímu následku postačí zavinění z **nedbalosti** [srov. § 17 písm. a) TZ].

2.5 Kvalifikovaná skutková podstata trestného činu podvodu (§ 209 odst. 5 TZ)

(5) *Odnětím svobody na pět až deset let bude pachatel potrestán,*
a) *způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 škodu velkého rozsahu, nebo*
b) *spáchá-li takový čin v úmyslu umožnit nebo usnadnit spáchání trestného činu vlastizrady (§ 309), teroristického útoku (§ 311) nebo teroru (§ 312).*

Také v tomto odstavci příslušného ustanovení přistupují okolnosti podmiňující použití vyšší trestní sazby, těmito jsou:

⁴¹ Srov. Rt NS sp. zn. 6 Tdo 110/2010.

v **písm. a)** *těžší následek*. **Škodou velkého rozsahu** se ve smyslu § 138 odst. 1 TZ rozumí škoda dosahující částky nejméně 5.000.000 Kč. Ve vztahu k tomuto těžšímu následku postačí zavinění z *nedbalosti* [srov. § 17 písm. a) TZ],

v **písm. b)** *jiná skutečnost* rozvíjející pohnutku trestného činu. Ve vztahu k tomuto znaku se vyžaduje na základě jazykového výkladu *úmysl* – tato forma zavinění je zde *expressis verbis* vyjádřena [srov. § 17 písm. b) TZ].

2.6 Konstatování trestnosti přípravy (§ 209 odst. 6 TZ)

(6) Příprava je trestná.

Tento odstavec není skutkovou podstatou, ale jedná se o zákonné vyjádření, kterým zákonodárce konstituuje trestnost přípravy ve vztahu k tomuto trestnému činu.

Příprava (viz § 20 TZ) je trestná jen v případě, pokud jednání pachatele bude směřovat ke spáchání trestného činu podvodu podle § 209 **odst. 5** TZ, neboť jen tehdy budou splněny obě kumulativně dané zákonné podmínky, a to že příprava je trestná pouze, pokud směřuje ke spáchání zvláště závažného zločinu ve smyslu § 14 odst. 3 *in fine* TZ a současně trestní zákoník trestnost přípravy u konkrétního trestného činu výslovně stanoví.

3. Koncept zjevné neopatrnosti z pohledu praxe

Autora práce přiměla k začlenění předmětné kapitoly jeho zkušenost (empirie) vycházející z několikaleté policejní praxe, při níž se opakovaně setkal s na první pohled nestandardním jednáním mnoha poškozených, které bylo zcela v rozporu s presumpivními elementárními znalostmi z oblasti ekonomické (finanční) gramotnosti.

V jednotlivých případech totiž zcela absentovala jakákoliv obezřetnost ze strany poškozených osob, čímž byla značně ulehčena situace pachatelů snažících se o úspěšné spáchání trestného činu podvodu.

Poškození buď vůbec nebyli ze strany pachatele uvedeni v omyl, nebo navození (vyvolání) omylu u takových osob již postupem času vyprchalo (následně již poškozený ve stavu navozeném omylem nejednal). V návaznosti na tyto situace se objevují důvodné úvahy, zda se v takových případech i nadále jedná o trestný čin, a to zejména při důsledném respektování zásady *subsidiarity trestní represe* z důvodu absence materiálního korektivu v podobě *společenské škodlivosti*. Lze připustit, že v takových situacích je možné sice spatřovat naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu podvodu, avšak vzhledem k nestandardnímu a současně neobezřetnému jednání poškozených osob je nezbytné v průběhu skutkového děje, pro něž je typický pokračující charakter, učinit ze strany orgánů činných v trestním řízení (především policejního orgánu) rozhodnutí, že v určitém okamžiku byl již trestný čin podvodu ukončen (dokonán) a dále již nepokračuje. Takový okamžik lze dle mínění autora označit z pohledu teorie například jako **rozhodný moment** (*strong-minded moment*), jenž má vliv na stanovení rozsahu trestní odpovědnosti pachatele. Po překročení této pomyslné hranice poškozeným již nadále nebude možné uvažovat o kontinuitě stavu, do něž byl poškozený uveden v důsledku omylu vyvolaného pachatelem trestného činu. Poškozený si v takové situaci již musel být v kontextu okolností daného případu plně vědom toho, že pachatel je nesolventním partnerem v obchodním styku a tudíž není žádoucí (racionální) mu pod záminkou jakýchkoli dalších jím prezentovaných legend nadále poskytovat další finanční prostředky, bez toho aniž by mu byly předchozí zapůjčené finanční prostředky pachatelem buď vráceny, nebo mu bylo poskytnuto adekvátní protiplnění.

Nastíněný teoretický model by byl zřejmě použitelný zejména v případech, v nichž lze v anglosaské právní kultuře aplikovat teoretické východisko označované jako *Reasonable Man Theory*, resp. *Reasonable Victim Standards*, které spočívá v aplikaci srovnávacího kritéria na posuzovaný případ v podobě očekávaného jednání průměrně zkušené a rozumově nadané osoby, které je vyžadováno společností při ochraně vlastních zájmů. Tímto způsobem

se posuzuje zejména zachování nezbytné míry opatrnosti v konkrétním případě a dovozuje se také vznik případné trestní odpovědnosti u osob ve sporných situacích za jimi způsobené následky.⁴²

Z retrospektivního pohledu lze konstatovat, že postoj soudů a zřejmě i dalších orgánů činných v trestním řízení byl k dané problematice oproti dnešku výrazně odlišný. Autor se domnívá, že tomu tak bylo zřejmě proto, že ve společnosti byl zjevný značný kontrast mezi životem na venkově a městským stylem života, což se nepochybně projevovalo i v dosažené úrovni vzdělání u obyvatel nacházejících se v těchto rozličných sociálních prostředích. Podobně tomu bylo zřejmě i v případě míry důvěřivosti mezi lidmi, přičemž lze důvodně předpokládat, že vyšší míra byla příznačná právě pro obyvatele vesnic.

Výše nastíněný názor autora do jisté míry koreluje i s rozhodnutím soudu Zm II 242/1927, podle něhož *„obvyklost „vychvalování“ nabízeného zboží, jímž jest pouhé, třeba i důtklivé upozorňování na jeho skutečné přednosti a výhody, není překážkou, by nebylo takové jednání posuzováno z hlediska trestního zákazu, jehož skutkové předpoklady se naplnily (§ 197 tr. zák.), jde-li o vědomé a k majetkovému poškození kupujících čelící jich klamání, záležející v tom, že byly přikládány „nabízenému zboží“ vlastnosti, kterých nemá.*

Měla-li přednesená nepravda zamýšlený účinek a uvedla druhou osobu skutečně v omyl, tj. vzbudila v ní s objektivní pravdou se neshodující představy o jakosti nebo mnohosti plnění, nabízeného smluvníkem za plnění vyžadované navzájem od klamaného, z kterýžto představ klamaný pak vycházel, ku své škodě se rozhoduje, je tím otázka způsobilosti použitého prostředku k oklamání a tudíž náležitost lstivosti (jednání nebo předstírání) pro konkrétní případ vyřešena skutečným během událostí.

Náležitost „lstivosti“ není naplněna každou, jakoukoli nepravdou o sobě, nýbrž vyžaduje, by mohla vyvolati v osobě klamaného omyl, při čemž se i na straně klamaného předpokládá činnost nejen vnímací, nýbrž i usuzovací.

Předmětné rozhodnutí soudu se týkalo skutku, jenž spočíval ve slibu Rudolfa N., který učinil vůči Antonii B., že výherní losy, které jí nabízel a které si dotyčná s manželem od něj následně koupili, do Vánoc jistě vyhrají. Z důvodu předjímané výhry měly být takto Antonii B. a jejímu manželovi navráceny se ziskem finanční prostředky, které byly předtím použity na samotný nákup zmíněných losů.

⁴² Blíže srov. Reasonable Man Theory Law and Legal Definition. Dostupné na WWW. [cit. dne 13.12.2019] <https://definitions.uslegal.com/r/reasonable-man-theory/>

Významná v této souvislosti je především skutečnost, že soud spatřil v daném případě naplnění znaku *lstivosti* navzdory tomu, že každý člověk průměrného rozumu by si měl být vědom toho, že výhra v takové loterii je výlučně věcí náhody.

Antonie B. i její manžel byli shledáni plně svéprávnými. Soudem bylo dále zjištěno, že jmenovaná spolu se svým manželem dokonce četli prospekt obsahující loterijní pravidla, načež tak měli možnost snadno zjistit, jestli skutečnosti uváděné Rudolfem N. v podobě výše zmíněného slibu se zakládají na pravdě či nikoliv.

Uvedení manželů v omyl Rudolfem N. spočívalo dle vyjádření soudu v tom, že „nabízenému zboží“ byly přisuzovány vlastnosti, které zboží ve skutečnosti nemělo. V rámci soudního jednání bylo zjištěno, že nepravdivé skutečnosti uváděné Rudolfem N. způsobily jim zamýšlený následek a došlo tak k uvedení manželů v omyl. Soud dále konstatoval, že tímto byla zodpovězena otázka *způsobilosti použitého prostředku k oklamání jmenovaných*, čímž došlo k naplnění znaku *lstivosti*.

Autor je toho názoru, že obdobný postoj soudů je v současné době ve vztahu k možnosti spáchání trestného činu podvodu spíše na ústupu (je značně nepravděpodobný), a to právě s poukazem na míru naivity poškozených ve výše popsáném případě.

3.1 Společenská škodlivost jako materiální korektiv trestného činu

Pojem společenské škodlivosti není legálně vymezen, lze však konstatovat, že se jedná o celkovou způsobilost trestného činu porušit nebo ohrozit zájmy chráněné trestním zákonem. Podle dřívější trestněprávní úpravy (trestní zákon č. 140/1961 Sb.) byla ekvivalentem tohoto pojmu společenská nebezpečnost, přičemž demonstrativní výčet kritérií pro její určení byl obsažen v § 3 odst. 4 zmíněného zákona. Oproti současné trestněprávní úpravě se navíc přímo jednalo o znak trestného činu (materiální podmínka trestní odpovědnosti), který musel být naplněn spolu s formálními znaky (obecnými a typovými). V té době byl trestný čin vystaven na tzv. materiálně-formálním pojetí.

V souvislosti s rekodifikací trestního práva hmotného, která spočívala především v přijetí současného trestního zákoníku č. 40/2009 Sb., došlo k odlišnému náhledu na vymezení pojmu trestného činu, jenž je dán již naplněním jeho formálních (zákonných) znaků. V této souvislosti je proto často zdůrazňováno formální pojetí trestného činu (požadavek naplnění obecných a typových znaků trestného činu), což vyplývá i z důvodové zprávy k trestnímu zákoníku.

Pojem společenské nebezpečnosti byl údajně podle vyjádření zákonodárce v zmíněné důvodové zprávě nahrazen přesnějším výrazem společenské škodlivosti, která naopak není

přímo znakem trestného činu, ale sehrává svou roli především při interpretaci ustanovení obsažených ve zvláštní části trestního zákoníku. Jinými slovy je využívána při řešení zejména sporných případů, za něž lze zejména považovat situace, kdy není zjevné, zda došlo k naplnění formálních (typových) znaků skutkové podstaty konkrétního trestného činu, a to z toho důvodu, že zákonodárce užil při vymezení znaků objektivní stránky skutkové podstaty takových trestných činů nejednoznačné, jasně neohraničené pojmy (výrazy). Jako příklad může posloužit trestný čin výtržnictví podle § 358 TZ, který v odst. 1 operuje s pojmem „hrubá neslušnost“. Takových případů je však možné v trestním zákoníku nalézt více. Podobného využití má společenská škodlivost jakožto interpretační vodítko i ve vztahu k tzv. bagatelním činům, u nichž ač se na první pohled jeví jako trestné činy, není postih prostředky trestního práva na místě, neboť se jedná o jednání méně společensky škodlivá, která lze řešit v rámci správního trestání.

Pro dovození kritérií společenské škodlivosti, jež je třeba zohlednit v případech, kdy je na místě posoudit, zda je dané protiprávní jednání společensky škodlivé ve smyslu § 12 odst. 2 TZ, tj. zda se jedná o trestný čin, byl využit teleologický výklad. Z toho důvodu, že kritéria pro určování společenské škodlivosti nejsou v trestním zákoníku výslovně obsažena, odkazuje se prostřednictvím zmíněného druhu výkladu na text důvodové zprávy k trestnímu zákoníku, v níž je uvedeno, že společenská škodlivost je dovozována na základě **povahy a závažnosti** spáchaného trestného činu, přičemž v této souvislosti je dále poukazováno na § 39 odst. 2 TZ, kde jsou tato kritéria blíže specifikována, nikoli však ve vztahu k právní kvalifikaci skutku, jak zmiňuje důvodová zpráva, ale ve vztahu ke stanovení druhu a výměry trestu. V cit. ustanovení je dále uvedeno, že povaha a závažnost trestného činu jsou určovány zejména významem chráněného zájmu, který byl činem dotčen, způsobem provedení činu a jeho následky, okolnostmi, za kterých byl čin spáchán, osobou pachatele, mírou jeho zavinění a jeho pohnutkou, záměrem nebo cílem. Vzhledem k tomu, že výčet měřítek uvedených v cit. ustanovení není taxativní lze jej ve vztahu k trestnému činu podvodu podle mínění autora doplnit i o další kritérium, kterým je ***zjevná neopatrnost v případě jednání poškozené osoby, které se tato mohla snadno vyvarovat.***

3.2 Možnost aplikace zásady *vigilantibus iura*

Autor se opakovaně setkal s tím, že v trestním řízení dochází ze strany některých orgánů činných v trestním řízení k užívání civilněprávní zásady – *vigilantibus iura*, jež je využívána jako právní omezlička při řešení otázky, zda je protiprávní jednání v konkrétním případě natolik společensky škodlivé, aby se mohlo jednat o trestný čin. Autor je toho názoru,

že ač se z určitého pohledu může jevit použití této zásady jako vhodné (zejména z důvodu argumentačního), nemá tento postup v rámci právní kvalifikaci skutku zákonnou oporu, a to především z výše avizovaného důvodu, že se jedná o civilněprávní zásadu, tedy specifickou a současně již z povahy věci omezenou výlučně jen pro civilní proces, jenž je ovládán diametrálně odlišnými principy oproti trestnímu řízení. Aplikace zásady *vigilantibus iura* je v rozporu zejména se zásadou oficiality, podle níž jsou orgány činné v trestním řízení povinni postupovat z úřední povinnosti a provádět tak jednotlivé úkony trestního řízení, jsou-li pro tyto splněny zákonné podmínky obsažené v trestním řádu.

Podle mínění autora je ve vztahu k výše uvedenému vhodnější aplikovat jím naznačené kritérium povahy a závažnosti spáchaného trestného činu v podobě *zjevné neopatrnosti* doprovázející jednání poškozené osoby, pokud se jí taková osoba *mohla snadno vyvarovat*. Takovýto postup lze považovat za plně souladný se zákonem, neboť k negaci trestní odpovědnosti dochází nikoli z důvodu aplikace zásady, jež je pro trestní právo cizí, ale na základě nesplnění náležité míry společenské škodlivosti požadované pro trestný čin (konstatování nedostatku materiální podmínky trestného činu).

3.3 Vybrané typy trestného činu podvodu – kasuistika

Pro dokreslení svých teoretických úvah pokládá autor za významné blíže analyzovat na tomto místě některé typy trestného činu podvodu, s nimiž přišel do kontaktu a u nichž lze aplikovat teoretický model rozhodného momentu. Níže uvedené charakteristiky vzešly z extrakce markantů obsažených ve vybraných trestních spisech, v nichž se jednalo o podezření ze spáchání trestného činu podvodu.

- **Situace A – v praxi často označována jako „investiční“ podvod**

- **Varianta I**

Pachatel nabídne druhé osobě možnost výhodného investování. Z tohoto důvodu mu proto jiná osoba zapůjčí finanční prostředky, a to jak na základě smlouvy, tak mnohdy i mimosmluvně, takříkajíc na dobré slovo. Pachatel, aby si zajistil důvěru osoby, jež mu zapůjčila finanční prostředky, tyto nejprve vrátí, a to často i se slíbeným zhodnocením. Následně si však obratem vrácené finanční prostředky opětovně zapůjčí, přičemž poškozená osoba díky vidině snadného zisku mu zapůjčenou částku dobrovolně navýší, a to buď na základě vlastního uvážení nebo po výzvě („radě“) od pachatele.

Až teprve teď dochází ke vzniku problému. Pachatel, poté co uběhla doba splatnosti zápůjčky, finanční prostředky osobě již nevrátí a mnohdy si řekne ještě o další, a to pod různými záminkami. Častou legendu představuje apelace na obtížnost dané transakce a

potřeba dalších prostředků pro získání těch, které mu již byly ze strany poškozeného předány. Není výjimkou, že pachatel za další zapůjčené finanční prostředky poskytne poškozené osobě zástavu, která bývá však nadhodnocena a dosahuje jen zlomkové hodnoty zapůjčeného obnosu. V posledním případě zaznamenaném autorem příspěvku byly jako zástava pachatelem poskytnuty cihličky stříbra o váze 1kg. Jejich obchodovatelná hodnota však byla deklarována pachatelem v takové výši, jíž tato komodita v časovém horizontu deseti let nikdy nedosáhla a dle oficiálních prognóz ani nedosáhne. Poškozené osoby se ani v jednom z případů, s nimiž se autor příspěvku seznámil, neobtěžovaly s ohodnocením takové komodity třetím subjektem (odborníkem-znalcem) nebo alespoň orientačně samostatně za použití dostupných informačních zdrojů.

Následně se již začíná roztáčet pomyslná spirála spočívající v opakovaných požadavcích pachatele vůči poškozeným na poskytnutí dalších a dalších finančních prostředků. Uvedené je pachatelem prezentováno jako nezbytná podmínka pro to, aby mohl poškozené osobě vrátit původně zapůjčené finanční prostředky a pak i všechny ostatní, které si následně zapůjčil. V důsledku tohoto jednání pachatele dochází k mnohačetnému zapůjčení finančních prostředků od poškozené osoby, a to až do okamžiku, než se poškozená osoba zcela finančně vyčerpá. Způsobená škoda se u tohoto typu podvodu pohybuje v řádech statisíců a často i milionů korun českých.

Autor doplňuje, že v této souvislosti je bezesporu zajímavým psychologický aspekt interakce mezi pachatelem a poškozeným. V rámci výsledku bylo opakovaně policejnímu orgánu sděleno, že se zápůjčkami finančních prostředků pachateli nebylo možné přestat, jelikož poškozená osoba s ohledem na skutečnost, že pachateli již zapůjčila obrovský obnos peněz, věří nebo minimálně chce uvěřit tomu, že se v daném případě nejedná o podvod a že jí budou zapůjčené finanční prostředky pachatelem vráceny. Z toho samého důvodu si není schopen poškozený připustit fakt, že byl pachatelem skutečně podveden. Osoba nacházející se v takové situaci si proto často není schopna uvědomit beznadějnost a iracionalitu nastalé situace a včas ohlásit páchanou trestnou činnost Policii ČR.

Pro tuto trestnou činnost je typická četnost poškozených, kteří byli uvedeni v omyl pachatelem (totožný *modus operandi*). V některých případech se lze setkat i s tím, že poškození, kteří dosud neprozřeli a jsou vyslýcháni policejním orgánem v průběhu trestního řízení, se samotného pachatele zastávají a přes své nemalé ztráty stále věří, že jim budou zapůjčené finanční prostředky pachatelem nakonec vráceny. Z tohoto důvodu se ani necítí být poškozenými a svůj nárok na náhradu škody v trestním řízení neuplatňují.

○ Varianta II

Obměna tohoto způsobu provedení spočívá v samotném cyklickém opakujícím se zapůjčování finančních prostředků pachateli poškozenou osobou, a to na podkladě různých legend, jejichž nepravdivý charakter lze poměrně snadno odhalit, přičemž poškozený tak z mnohdy zcela nejasných důvodů nečiní. Opět i zde pokračuje poškozený ve svém jednání (opakovaném zapůjčování finančních prostředků), a to z důvodu vidiny navrácení všech dosud zapůjčených finančních prostředků pachatelem.

Autor příspěvku se domnívá, že v obou variantách je nezbytné po určité době, jež však není konstantní, stanovit a náležitě odůvodnit dle okolností konkrétního případu **rozhodný moment**, po jehož překonání část skutku již nebude dále možné považovat za trestný čin (viz výše). Jinými slovy ta část skutku nacházející se po překonání rozhodného momentu nemá povahu trestného činu, neboť poškozený si musel být vzhledem k okolnostem případu *plně vědom toho, že jednání jeho „obchodního partnera“ (pachatele) není standardní a seriózní.*

Z téhož důvodu nelze dle mínění autora souhlasit s tvrzením poškozených, že tito po celou dobu, kdy zapůjčovali finanční prostředky pachateli trestného činu nebo jiné osobě (známé pachateli), jednali v omylu, do něhož je pachatel uvedl nebo který pachatel u poškozených rozpoznal a následně využil.

Odůvodnění prezentovaného právního názoru spočívá ve skutečnosti, že nelze nezodpovědné jednání svéprávné dospělé osoby zhojit a nahrazovat prostředky trestního práva, neboť úlohou státu, který v trestním řízení zastupují orgány činné v trestním řízení (potažmo státní zástupce), není vést jedince „za ručičku“ a zbavovat jej odpovědnosti za své nezodpovědné jednání.

Poškozené osoby mají možnost vzniklý problém řešit, ač na své náklady, a to prostředky občanského práva, které lze uplatnit v rámci civilního řízení. Uvedené dle mínění autora představuje adekvátní možnost, jak mohou poškozené osoby takto vzniklé spory řešit. V naznačené možnosti řešení lze spatřovat i nepřehlédnutelný prvek preventivního působení ve vztahu k poškozeným osobám.

Důvodnosti a zřejmě i nezbytnosti naznačeného přístupu nasvědčuje též skutečnost, že poškozené osoby až na několik málo výjimek do doby podání trestního oznámení dosud vůbec neřešily otázku vymožení svých nároků vůči pachateli a možnost využití prostředků civilního řízení tak ani nevážily. Tyto osoby naopak očekávají, že vzniklý problém za ně zcela či částečně vyřeší stát, resp. orgány činné v trestním řízení v čele s policejním orgánem, s nímž přijdou poškozené osoby při podání trestního oznámení do bezprostředního kontaktu.

- **Situace B – modifikovaná verze nigerijského podvodu**

Poškozená osoba nabízí prostřednictvím zahraničního inzertního serveru (např. ebay apod.) nějakou komoditu ke koupi, přičemž je oslovena osobou ze zahraničí, s níž si následně domluví podmínky kontraktu. V praxi se seznámil autor s případem, kdy nabízenou komoditou byly svatební šaty (zaznamenaných případů s tímto předmětem obchodu bylo následně více), které byly prodávány za částku cca 1.000 EUR. Pro popis skutkového děje budou použity informace z jednoho konkrétního případu, přičemž absurdita celé obchodní transakce je nadmíru patrná. Zájemce údajně z Kanady (žena) sdělil poškozené osobě (ženě), že má o koupi šatů zájem, avšak ... *a zde začíná zjevně nevěrohodná část skutkového děje a následná nestandardní reakce prodávající osoby...* má problém s nastavením účtu u své banky, neboť má na něm sice dostatek finančních prostředků, ale současně také stanoven *minimální limit pro finanční převod*, neboť u nižších (podlimitních) částek má zablokováno provádění finančních operací (minimální limit pro uskutečnění dané transakce byl podle pachatele 3.000 EUR). Kupující (pachatel) se proto v daném případě domluvil s prodávajícím, aby mu poslal nabízenou komoditu do Anglie, přestože původně měla být cílovou destinací Kanada a kvůli podlimitní platbě se navíc domluvili také na tom, že mu prodávající spolu s komoditou pošle 2.000 EUR na účet banky v SAE s tím, že po připsání uvedených finančních prostředků na účet kupujícího bude ten moci prodávajícímu odeslat dohodnutou částku ve výši 3.000 EUR, vzhledem k výši platby už tato totiž nebude podlimitní. K tomuto skutkovému ději je třeba ještě dodat, že původně bylo mezi prodávajícím a kupujícím domluveno, že platba za zboží proběhne prostřednictvím on-line bankovníctví, navzdory tomu se však následně kupující domluvil s prodávajícím, že ten mu zašle 2.000 EUR prostřednictvím služby poskytované Western Union. V průběhu prověřování bylo policejním orgánem zjištěno, že si finanční hotovost v SAE vyzvedly dvě osoby nigerijské národnosti.

Podstatou tohoto typu podvodného jednání je využití neopatrnosti a naivity v jednání poškozené osoby, neboť útok ze strany pachatele vůbec necílí na nabízenou komoditu, ale na finanční prostředky (někdy se může jednat i o poplatky) s transakcí spojené. Prospěch pachatele představují všechny finanční prostředky, které odešle prodávající kupujícímu vedle samotné nabízené komodity.

V takovém případě by se na základě aplikace kritéria *zjevné neopatrnosti doprovázející jednání poškozené osoby, které se tato mohla snadno vyvarovat*, nemělo dle mínění autora zřejmě vůbec jednat o trestný čin. Následný postup policejního orgánu by měl po prověření základních skutečností spočívat ve vydání rozhodnutí o odložení věci podle § 159a odst. 1 TR s tím, že se v posuzovaném případě nestal trestný čin. V praxi se však spíše

aplikuje důvod obsažený v § 159a odst. 5 TŘ spočívající v tom, že se nepodařilo zjistit skutečnosti opravňující zahájení trestního stíhání ve smyslu § 160 odst. 1 TŘ (zejména konkrétní osobu, jež se měla daného trestného činu dopustit), který sice vede ke stejnému závěru, ale není tímto způsobem kriticky zhodnoceno nezodpovědné jednání poškozených osob. Policejní orgán ve výše nastíněném případě rozhodl po proběhnuvším prověření o odložení věci podle § 159a odst. 5 TŘ.

- **Situace C – nedůsledné čtení právních dokumentů (smluv) poškozenými osobami**

V tomto případě pachatel využívá zjevné neopatrnosti a nedůslednosti na straně poškozených osob při čtení právních dokumentů doprovázejících obchodní transakci (typicky se jedná o smlouvy, zejména kupní nebo dokumenty mající povahu plné moci apod.). Autor se v praxi opakovaně setkal s tím, že poškození namísto smlouvy o zápůjčce podepsali smlouvu kupní vztahující se na nemovitost, v níž bydleli a na jejíž rekonstrukci si předmětné finanční prostředky chtěli původně obstarat. Výsledkem bylo nejen to, že prodali nevědomky svůj rodinný dům, ale dokonce ani nezískali finanční prostředky, které byly v dané smlouvě sjednány jako kupní cena. V těchto případech se evidentně jednalo o zjevnou neopatrnost poškozených, neboť těm nebylo nikterak zvláště bráněno v přečtení si předmětných dokumentů (mimo ujišťování ze strany pachatele, že se jedná o standardní právní dokumenty, které není nutné číst, spolu s apelováním na vzájemnou důvěru mezi obchodními partnery), z jejichž textu bylo možné velmi snadno rozpoznat, o jaké dokumenty se ve skutečnosti jedná.

Poškozené osoby pachateli vyhověly i v dalších jeho žádostech o podpisy různých souvisejících dokumentů, které také nečetly, což poté uvedly i při podání vysvětlení, resp. výslechu, přičemž se jednalo zejména o plné moci poškozených, čímž zapříčinily, že pachatel mohl jejich jménem a bez jejich vědomí právně jednat.

Pachatel odůvodňoval potřebu podepsání různých dokumentů poškozenými tím, že tyto představují zcela nezbytné podklady pro získání úvěru, který chtěli poškození využít na rekonstrukci svých nemovitostí.

V daném případě by se na základě aplikace kritéria *zjevné neopatrnosti doprovázející jednání poškozené osoby, které se tato mohla snadno vyvarovat*, také zřejmě nemělo jednat o trestný čin. Uvedené případy jsou povětšinou po prověření základních skutečností proto ukončeny policejním orgánem vydáním rozhodnutí o odložení věci podle § 159a odst. 1 TŘ s tím, že se trestný čin nestal.

3.4 Současný přístup soudů k předmětné problematice

Související judikatura je v naznačeném směru do jisté míry nekompaktní, z toho důvodu se autor rozhodl nejvýznamnější právní názory soudů související se řešením dané problematiky níže prezentovat. Nutno konstatovat, že judikatura svědčí spíše ve prospěch poškozených osob, které si počínají zjevně neopatrně (zdůraznění ochránářské role státu).

Nejvyšší soud ve svém rozhodnutí⁴³ uvedl, že princip *ultima ratio* nelze uplatňovat tak široce, aby to prakticky vedlo k negaci použití prostředků trestního práva jako nástroje k ochraně zdraví či majetku. Zmíněné rozhodnutí lze obsahově pokládat dle mínění autora příspěvkem za zcela adekvátní pro vymezení hranice toho, co vůbec lze považovat za sporné případy, jež do jisté míry odůvodňují aplikaci principu *ultima ratio* ve smyslu § 12 odst. 2 TZ. Za sporné případy **nelze** považovat ty, které jsou zcela zjevně trestnými činy, přičemž orgán činný v trestním řízení tyto v důsledku nesprávného využití principu *ultima ratio* právně kvalifikuje jako přestupky.

V podobném duchu se vyslovil znovu Nejvyšší soud v jiném rozhodnutí, v němž zmínil, že pokud došlo ke spáchání trestného činu, jehož skutková podstata byla beze zbytku ve všech znacích naplněna, nemůže stát rezignovat na svou roli při ochraně oprávněných zájmů fyzických a právnických osob s odkazem na primární existenci institutů občanského práva či jiných právních odvětví (např. správního nebo obchodního práva), jimiž lze zajistit práva poškozené osoby.⁴⁴

Pokud jde o hodnocení míry společenské škodlivosti, tak podle Nejvyššího soudu je již samotnou existencí formálních znaků zločinu podvodu podle § 209 odst. 1, 4 písm. d) TZ (způsobení značné škody) vyloučen závěr o nedostatečné společenské škodlivosti takového trestného činu. Závěru o vysoké míře škodlivosti činu zpravidla nasvědčují konkrétní okolnosti činu, kterými mohou být mimo již zmíněnou výši způsobené škody, spáchání činu více dílčími útoky, osoba pachatele jakožto speciálního recidivisty či absence účinné lítosti.⁴⁵ Uvedený právní názor je pochopitelný, neboť nelze nahrazovat formální znaky trestného činu materiálním znakem (společenskou škodlivostí), formální znaky nelze ani zeslabovat ve prospěch materiálního znaku, a to obojí zejména za situace, kdy společenská škodlivost není považována za znak trestného činu.

Naopak na **problematiku obchodních vztahů** je poukazováno zejména v rozhodnutí Nejvyššího soudu, podle něhož nemůže trestní represe uplatněná proti jednomu z účastníků

⁴³ Srov. sp. zn. 3 Tdo 938/2015.

⁴⁴ Srov. sp. zn. 3 Tdo 82/2012, podobně viz 3 Tdo 1366/2017.

⁴⁵ Srov. sp. zn. 6 Tdo 39/2013.

soukromoprávního vztahu nahrazovat nezbytnou míru opatrnosti druhého účastníka při ochraně jeho soukromých práv a nahrazovat instituty jiných odvětví, které jsou určeny k ochraně těchto práv.⁴⁶

Za **průlomový** lze podle mínění autora práce však označit zejména právní názor Nejvyššího soudu prezentovaný v jeho rozhodnutí vedeným pod sp. zn. 7 Tdo 486/2010, podle něho jde-li o soukromoprávní vztah, je třeba trvat na tom, aby především samotní účastníci takového vztahu dbali na ochranu svých majetkových zájmů. Od nich je nutno požadovat, aby postupovali obezřetně a aby dodržovali alespoň elementární zásady opatrnosti, zvláště když jsou k tomu k dispozici snadno dosažitelné prostředky (např. výpis z katastru nemovitostí v případě smluvního převodu nemovitých věcí).

Jestliže se poškozený **sám svou zjevnou neopatrností, které se mohl snadno vyvarovat**, ocitl v situaci, kdy v rámci soukromoprávního vztahu přistoupil k nejistému obchodu a vynaložil finanční prostředky, pak s důsledky této nejistoty se musí sám také vypořádat, a to za použití soukromoprávních instrumentů. Z hlediska principů, na nichž je založen demokratický právní stát, je nepřijatelné, aby trestním postihem jednoho účastníka soukromoprávního vztahu byla nahrazována nezbytná míra opatrnosti druhého účastníka při ochraně jeho vlastních práv a majetkových zájmů.

Zmíněný právní názor je však v mnoha rozhodnutí Nejvyššího soudu **korigován**. V rovině trestního práva není přípustné, aby měl pachatel prospěch z přílišné důvěřivosti, nedostatečné opatrnosti či informovanosti poškozeného, kterou zneužil svým podvodným jednáním.⁴⁷

Poněkud protichůdně působí rozhodnutí Nejvyššího soudu, podle něhož zjevná neopatrnost podnikatele, jako smluvní strany, která spočívá v neseznámení se s podmínkami uzavřené smlouvy, ještě nevylučuje naplnění znaku uvedení v omyl u trestného činu podvodu. Tato zjevná neopatrnost by měla mít význam v případě, že by si poškozená smluvní strana byla již před vznikem závazkového vztahu vědoma neschopnosti pachatele splnit dluh.⁴⁸ Uvedený právní názor, působí však poněkud zkresleným dojmem, neboť soud rozhodnutím, v němž byl obsažen, reagoval na poměrně složitý skutkový děj, jehož pachatel byl navíc recidivista.

⁴⁶ Srov. sp. zn. 11 Tdo 1121/2012.

⁴⁷ Srov. sp. zn. 8 Tdo 1575/2017.

⁴⁸ Srov. sp. zn.3 Tdo 751/2013.

3.5 Résumé

V souvislosti s právní kvalifikací skutku ve vztahu k trestnému činu podvodu si dovoluje autor práce operovat s teorémem v podobě **rozhodného momentu** (*strong-minded moment*), který lze s trochou nadsázky označit za horizont události trestní odpovědnosti, neboť po překonání této časově *ad hoc* stanovené hranice nebude již jednání pachatele nadále považováno za trestný čin, neboť poškozená osoba si byla, resp. měla být podle okolností konkrétního případu v daný okamžik vědoma toho, že již nejedná ve stavu, který byl u ní vyvolán uvedením v omyl.

Dále je autorem poukazováno na možnost využití konceptu **zjevné neopatrnosti, které se mohl poškozený snadno vyvarovat**, při řešení otázky, zda posuzovaný skutek mající znaky trestného činu podvodu je natolik společensky škodlivý ve smyslu § 12 odst. 2 TZ, aby se jednalo o trestný čin či nikoliv. Zmíněné kritérium použil jako součást svého právního názoru Nejvyšší soud ČR ve věci vedené pod sp. zn. 7 Tdo 486/2010.

Autor se navzdory některým protichůdným právním názorům domnívá, že aplikace konceptu *zjevné neopatrnosti, které se mohl poškozený snadno vyvarovat*, představuje životaschopný model, který by mohl být plně respektován ze strany všech orgánů činných v trestním řízení, tzn. i soudů. Související judikatura, jež byla výše prezentována, tomuto přístupu dle mínění autora příspěvku přímo neodporuje, avšak bylo by na místě se s touto otázkou jednoznačně vypořádat, a to zejména prostřednictvím sjednocujícího stanoviska Nejvyššího soudu.

Argument, proč v rámci právní kvalifikace skutku aplikovat kritérium *zjevné neopatrnosti, které se mohl poškozený snadno vyvarovat*, spočívá dle autora příspěvku také v tom, že zájmem státu by měla být výchova zodpovědných a samostatných jedinců, kteří jsou schopni si své zájmy za použití prostředků civilního práva samostatně prosadit. Poškozené osoby totiž mají většinou možnost řešit vzniklý problém na své náklady prostředky občanského práva. Pokud tomu tak je, není zjevného důvodu, aby v takových případech bylo nutné vést trestní řízení.

4. Podvod jako distanční delikt

Problematika popisovaná v předmětné kapitole je významná zejména z pohledu praxe orgánů činných v trestním řízení, neboť vyřešení otázky místní příslušnosti je předpokladem zákonného postupu v trestním řízení. Účelem je, aby danou věc posuzoval a rozhodoval zákonem (trestním řádem) určený orgán činný v trestním řízení, čímž je v konečném důsledku zaručeno právo osoby, vůči níž se řízení vede, na zákonného soudce. Jedná se o právo ve smyslu čl. 38 odst. 1 Listiny⁴⁹, které je orientované na proces, nikoliv na výsledek. Na postup při určování místní příslušnosti prezentovaný v této kapitole je nazíráno především z pohledu policejního orgánu.

4.1 Místní příslušnost v trestním řízení

Právním základem pro řešení otázky místní příslušnosti je především § 18 TŘ a následující ustanovení trestního řádu.

Na prvním místě je třeba vycházet z dikce § 18 odst. 1 TŘ a až *in eventum* z § 18 odst. 2 TŘ, přičemž je nezbytné zachovat a respektovat hierarchii jednotlivých kritérií. Nejprve je akcentováno místo spáchání trestného činu, které má před dalšími kritérii přednost (tzv. **primární kritérium**). Pokud se takové místo nepodaří zjistit, je místně příslušný ke konání trestního řízení soud, v jehož obvodu osoba obviněná z trestného činu bydlí, pracuje nebo se zdržuje. Tyto tři varianty jsou v rámci daného kritéria postaveny na roveň (tzv. **sekundární kritérium**). Jako poslední kritérium (tzv. **zástupné kritérium**) k určování místní příslušnosti přichází v úvahu místo, kde trestný čin vyšel najevo (tj. zejména místo, kde bylo u Policie ČR učiněno oznámení o takovém činu). V případě soudu je ve smyslu § 22 TŘ příslušný ten, u něhož podal státní zástupce obžalobu, návrh na potrestání nebo návrh na schválení dohody o vině a trestu. Z výše učiněného rozboru kritérií pro určování místní příslušnosti vyplývá jejich vzájemný subsidiární vztah.

Zvláštní právní úprava místní příslušnosti se uplatňuje ve vztahu k mladistvým (viz § 37 zákona č. 218/2003 Sb., o *soudnictví ve věcech mládeže*, ve znění pozdějších předpisů) a právnickým osobám (viz § 29 zákona č. 418/2011 Sb., o *trestní odpovědnosti právnických osob*, ve znění pozdějších předpisů).

Činnost policejního orgánu se však neřídí jen právními normami s právní silou zákona, ale je regulována též předpisy interní povahy, konkrétně se v daném případě jedná o PPP č.

⁴⁹ Srov. usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku ČR.

103/2013 o plnění některých úkolů policejních orgánů PČR v trestním řízení (v platném znění). V praxi se z hlediska místní příslušnosti uplatní zejména odkazující ustanovení čl. 11 odst. 1 cit. předpisu, podle něhož je příslušnost policejního orgánu k šetření (postup podle § 158 odst. 1 TŘ), prověřování a vyšetřování prioritně stanovena analogicky od trestněprávní úpravy určené pro soudy. Zmíněné ustanovení podtrhuje nutnost respektovat při dovozování místní příslušnosti zákonnou úpravu (především trestní řád).

Princip *perpetuatio fori*, ač svým charakterem civilněprávní, se v trestním řízení také uplatňuje, neboť v souladu se zákonem založená místní příslušnost soudu pro rozhodování v přípravném řízení pak ve smyslu § 26 odst. 2 TŘ pokračuje i v dalším průběhu přípravného řízení.

4.2 Distanční delikt

V praxi orgánů činných v trestním řízení se lze setkat v oblasti řešení kompetenčních sporů týkajících se místní příslušnosti s problematikou *tzv. distančních deliktů*. Distanční delikt (místní distance) je specifický oproti běžným trestným činům tím, že jednání pachatele takového trestného činu je odlišné od místa, kde dochází k následku relevantnímu z hlediska trestního práva.

V trestněprávní teorii je možné se setkat ještě z distancí časovou, avšak ta není předmětem zpracovávané problematiky.

Kratochvíl⁵⁰ k místní distanci uvádí, že je nezbytné rozlišovat mezi distancí *mezistátní* (srov. § 4 odst. 2 TZ) a distancí *vnitrostátní*, která je významná pro určení místní příslušnosti obecných soudů ve smyslu § 18 TŘ. Uvedené se týká i dalších orgánů činných v trestním řízení (státního zástupce a policejní orgán).

Trestný čin podvodu podle § 209 TZ náleží mezi typické distanční delikty, což dokládá i ustálená judikatura⁵¹, která se váže k této oblasti. Níže autor předkládá možnou aplikaci tezí extrahovaných ze zmíněné judikatury na jednotlivá kritéria místní příslušnosti:

- **místo spáchání trestného činu - *forum loci delicti* (§ 18 odst. 1 TŘ) - primární kritérium.**

Podle zmíněné judikatury jsou v případě trestného činu podvodu relevantní **3 místa**, kde může dojít ke spáchání tohoto trestného činu:

⁵⁰KRATOCHVÍL, Vladimír., a kol. *Kurs trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. Praha: C. H. Beck, 2009. s. 115.

⁵¹ Srov. (Rt) Ntd 52/1994, sp. zn. 7 Td 62/2017.

1) místo, kde došlo k *uvedení poškozené osoby v omyl, bylo využito něčího omylu* nebo *zamlčeny podstatné skutečnosti*. Pro určení místa spáchání trestného činu podvodu, resp. místní příslušnosti má v tomto směru nepochybný význam též určení IP adresy, z níž se pachatel trestného činu do sítě přihlašoval,⁵²

2) místo, kde došlo *ke vzniku škody* (zde se při jeho určování vychází z trvalého bydliště poškozené fyzické osoby nebo sídla poškozené právnické osoby),

3) místo, kde došlo *k obohacení pachatele*. V případě, že byl trestný čin podvodu spáchán vůči finančnímu ústavu, nedochází k obohacení pachatele až výběrem příslušné částky z účtu, nýbrž již v okamžiku připsání částky na účet. Pro určení místní příslušnosti některého z orgánů činných v trestním řízení je však významné zjištění místa výběru peněz, protože při použití prostředků elektronického bankovníctví je sporné, kde přesně se takový účet nachází, neboť jeho vlastník může mít ke svému účtu přístup z kterékoli pobočky banky nebo si může vybírat peníze kdekoli z bankomatu.⁵³

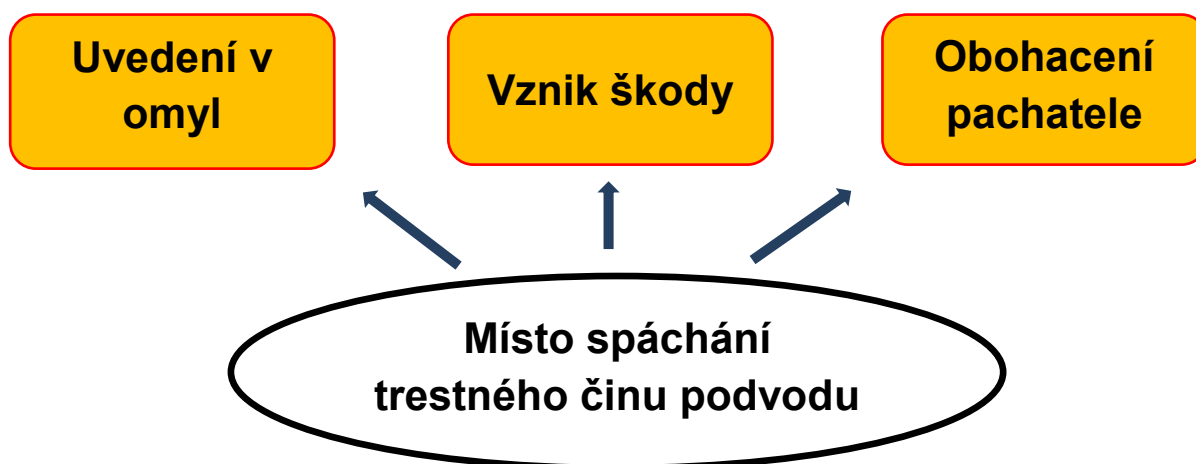

Schéma č. 4 – znázornění možných míst spáchání trestného činu podvodu (zdroj autor)

- **Místo, kde obviněný bydlí, pracuje nebo se zdržuje – *forum loci* (§ 18 odst. 2 TR) - *sekundární kritérium*.**
- **Místo, kde trestný čin vyšel najevo – *forum scientiae* (§ 18 odst. 2 TR) - *zástupné kritérium*.** Relevance popsaného kritéria není vázána na okamžik zahájení trestního stíhání ve smyslu § 160 odst. 1 TR. Jedná se o místo, kde se poprvé některý z orgánů činných v trestním řízení dozvěděl o spáchání trestného činu. Pokud vyšel trestný čin

⁵² Srov. sp. zn. 7 Td 73/2015.

⁵³ Srov. sp. zn. 11 Td 8/2013.

najevo současně na více místech, bude dána příslušnost několika soudů. V takovém případě bude rozhodující okamžik, kdy nastala některá z právní skutečností vyjmenovaných v § 22 TR.⁵⁴ Policejní orgán se při určování místní příslušnosti mimo předmětných ustanovení trestního řádu řídí navíc čl. 11 a 11a PPP č. 103/2013 o *plnění některých úkolů policejních orgánů PČR v trestním řízení*. Ve vztahu k tomuto kritériu pro určování místní příslušnosti se uplatní konkrétně čl. 11a odst. 2 cit. PPP, podle něhož *je-li dána příslušnost k prověřování a vyšetřování několika policejním orgánům, koná řízení policejní orgán, který se jako první dověděl o skutečnostech důvodně nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin*.

Jelikož trestný čin *zkrácení daně, poplatku a podobné povinné platby* podle § 240 TZ je ve své podstatě specifickým případem podvodu, platí výše uvedené podobně i pro toto protiprávní jednání. Význam z hlediska místní příslušnosti má tudíž nejen místo, ve kterém došlo ke krácení příslušného druhu daně, ale též místo, kde pachatel provedl jednotlivé zastírací úkony, které měly zamezit odhalení krácení daňové povinnosti.⁵⁵

V praxi se lze setkat i s názory, podle nichž by se také v případě jiných trestných činů mohlo jednat o distanční delikty. Uvedené tendence jsou v praxi patrné například v případě trestného činu *zkreslování údajů o stavu hospodaření a jmění* podle § 254 TZ, avšak zde lze považovat takové úvahy vzhledem ke konstrukci (výčtu zákonných znaků) příslušné skutkové podstaty trestného činu za liché. Obdobně je tomu i v případě trestného činu *poškození věřitele* podle § 222 TZ, ve vztahu k němuž Nejvyšší soud jednoznačně konstatoval, že se z naznačeného důvodu nemůže jednat o tzv. distanční delikt.⁵⁶

Nedůvodné rozšiřování výčtu trestných činů, které jsou praxí účelově vykládány jako distanční delikty, brání náležité aplikaci kritérií stanovených § 18 TR, čímž v praxi může docházet k nežádoucímu nejednotnému výkladu práva.

Za teoreticky podnětnou lze naproti tomu považovat polemiku o tom, zda trestný čin *zpronevěry* podle § 206 TZ je distančním deliktem či nikoli. V této souvislosti se vyskytují ambivalentní názory s tím, že se současná trestněprávní praxe (viz judikatura⁵⁷ v dané oblasti) kloní spíše ke kladnému stanovisku.

⁵⁴ Srov. sp. zn. 7 Td 33/2018.

⁵⁵ Srov. sp. zn. 7 Td 41/2018.

⁵⁶ Srov. sp. zn. 7 Td 38/2018.

⁵⁷ Srov. Rt NS sp. zn. 11 Td 47/2011 (podobně sp. zn. 11 Td 20/2005, 11 Td 37/2010, 11 Td 20/2011 apod. Právní názor odlišný je obsažen v Rt NS sp. zn. 11 Nd 160/2001.

Pojetí distančního deliktu nabylo na významu zejména v souvislosti s rozvojem informačních technologií, neboť zmiňovaný specifický charakter může mít téměř jakýkoli trestný čin, jenž je spáchán prostřednictvím dálkových prostředků komunikace, jakými jsou telefon (mobil) nebo email (využití internetu, včetně komunikace v rámci sociálních sítí), komunikační aplikace nainstalované ve smartphonu (např. Facebook messenger, WhatsApp) apod. S tímto názorem plně koresponduje i související judikatura, která se vztahuje zcela očekávaně zejména k trestnému činu podvodu⁵⁸, pojistnému podvodu⁵⁹, úvěrovému podvodu⁶⁰ ale například i vydírání⁶¹, pokud je protiprávní jednání realizováno právě prostřednictvím telefonu.

⁵⁸ Srov. sp. zn. 11 Td 15/2013.

⁵⁹ Srov. sp. zn. 11 Td 72/2010.

⁶⁰ Srov. sp. zn. 7 Td 1/2019.

⁶¹ Srov. sp. zn. 2 Ntd 8/2004.

5. Aktuální způsoby spáchání (*modus operandi*) trestného činu podvodu

Předmětná kapitola práce byla vypracována na základě abstrakce poznatků získaných z analýzy několika desítek vybraných trestních spisů. Specifické typy podvodných jednání, které jsou v rámci této kapitoly charakterizovány, nevykazují pochopitelně ve všech analyzovaných případech zcela totožné znaky, případné nuance, však v konečném důsledku nemají zásadní vliv na výpovědní hodnotu níže předkládaných popisů jednotlivých způsobů spáchání. Autor práce zachoval nezbytnou anonymitu citlivých údajů obsažených ve vybraných trestních spisech.

5.1. Podvod v prostředí sociálních sítí

Internet už dávno není jen databáze určená k získání mnoha informací z různých oblastí, právě díky sociálním sítím se stal prostředím, kde zejména mladí lidé prožívají část svého života, vyjadřují své pocity, sdílí své názory, včetně svých fotografií, vyhledávají nové známé, vytváří zájmové komunity apod.

Výše popsaná integrace sociálních sítí do běžného chodu života a také do jisté míry odlišné myšlení a chování mladších generací spočívající ve značné otevřenosti a bezbřehé důvěře hraničící někdy až s naivitou vůči svým známým a kamarádům v kombinaci s absencí nezbytné míry opatrnosti představuje živné prostředí pro páchaní různorodé trestné činnosti.

Prostředí internetu umožňuje **vysokou míru anonymity pachatelů** trestných činů, což jednak přispívá k četnosti jednotlivých útoků vůči zájmům chráněným trestním zákoníkem a současně značně znesnadňuje následné odhalování takové trestné činnosti, především právě pokud jde o zjištění identity pachatele.

Mezi nejčastěji páchanou trestnou činností s ohledem na četnost dílčích útoků, náleží v současnosti právě podvodná jednání, jejichž součástí je **phishingový útok**. Této trestné činnosti je v předmětné podkapitole věnována bližší pozornost.

Zájmovým prostředím, v němž dochází k páchaní trestné činnosti, představuje zejména sociální síť Facebook, která je mezi uživateli v České republice nejrozšířenější. Obdobná podvodná jednání jsou však přítomna i v dalších sociálních sítích (např. Twitter apod.).

5.1.1. Způsob provedení – *modus operandi*

Podvodné jednání, k němuž docházelo ve značné míře v prostředí sociální sítě Facebook během let 2015-2016, lze rozdělit do několika fází:

- **Fáze 1.**

Pachatel použije k prolomení bezpečnostního opatření facebookového uživatelského profilu jím vytvořenou **internetovou stránku** obsahující názor na aktuální problematiku, komentář k sledované události, obrázek. příp. fotku nějakým způsobem zajímavou pro uživatele sociální sítě nebo nabídku účasti v nějaké soutěži.

Předmětnou stránku podstrčí následně několika uživatelům, kteří mají zde možnost vyjádřit svůj názor s daným tématem prostřednictvím udělení kladného hodnocení – přidělení symbolu (palec nahoru), tzv. *like*.

Už v tomto okamžiku je však pachatelova činnost (podstrčení závadného odkazu) realizována pod záštitou jiného oprávněného uživatele, jehož přihlašovacích údajů se pachatel zmocnil obdobným způsobem.

Příklad požadavku učiněného ze strany pachatele k provedení hodnocení oprávněným uživatelem sítě Facebook: „ahoj dej mi prosím hlas, tady <http://dejdeckob.esy.es> se přihlaš jako na FB, a dej jen hlasovat, je to fakt moc nutný, klidně ti to nějak oplatím.“

Avšak oproti jiným návrhům učiněným ze strany přátel, s nimiž je uživatel sociální sítě v kontaktu, vyžaduje tento odkaz po uživateli pro jeho hodnocení opětovné přihlášení se k sociální síti za použití svého emailu a hesla. V případě, že tak uživatel učiní, umožní pachateli předmětné trestné činnosti nelegálně nakládat s jeho facebookovým profilem, neboť ten se tímto způsobem zmocní jeho přihlašovacích údajů. Následná trestná činnost je pak páchána pod identitou oprávněného uživatele sociální sítě.

- **Fáze 2.**

Pachatel prostřednictvím aplikace *chat*, příp. *messenger*, která je utilitou zmíněné sociální sítě, osloví větší množství osob v řádu desítek, s nimiž je oprávněný uživatel v kontaktu, a jež si přidal do *seznamu přátel*. Zpráva, kterou pachatel zašle zmíněným osobám, obsahuje žádost o zaslání drobného finančního obnosu (v řádu desítek Kč), přičemž k transakci má dojít za využití internetového bankovníctví.

- **Fáze 3.**

Pokud některý ze známých oprávněného uživatele na takovou žádost zareaguje, dá se s ním pachatel do komunikace. Krom zdvořilostních frází, kterými je navozeno zdání, že jde o oprávněného uživatele, nemusí pachatel ani nikterak zdůvodňovat, proč potřebuje poslat

drobnou finanční hotovost na svůj účet. V praxi se použití legendy pachatelem objevuje jen výjimečně, příp. poukazuje jen obecně na důležitost takové platby.

Příklad pachatelovi žádosti (včetně pravopisných pochybení): „*Ahoj prosím tě nemůžeš mi poslat z bankovníctví 40Kč na můj účet? mám tam 460 a chci vybrat 500, je to dost důležitý.*“

„*Ahoj můžeš mi poslat 30kč na účet? potřebuju dorovnat kontokorent, fakt moc prosím je to nutný a já to mam jen v hotovosti.*“

Uživatel v domnění, že komunikuje se známou osobou, odpoví často na žádost kladně s tím, že známému požadovanou platbu na účet provede. Pachatel se jej v daný moment dotáže na bankovní instituci, u níž má zřízen účet, z něhož má být platba realizována. Poté co mu uživatel na dotaz odpoví, mu pachatel namítne, že by taková platba trvala příliš dlouho, a že on požadované peníze potřebuje hned. Z tohoto důvodu navrhne uživateli platbu, která se na první pohled jeví jako PayU expresní bankovní převod nebo obdobná bankovní služba. Typickým příkladem phishingové stránky je odkaz na <http://paysece.esy.es> nebo <http://banktransfer.g6.cz>, příp. www.netcard.wu.cz.

Jakmile uživatel s tímto souhlasí, je mu ze strany pachatele poslán odkaz na zmíněnou internetovou stránku, z níž lze převod prostřednictvím bankovní služby učinit. Po uživateli jsou zde požadovány stejné údaje, které vkládá do svého internetového bankovníctví. Problém však nastává v okamžiku, kdy po jejich zadání do určeného formuláře uživatel jejich správnost potvrdí tlačítkem. Následuje totiž zobrazení chybové hlášky na monitoru uživatele, že uvedená internetová stránka je v odstávce nebo že se nepodařilo navázat spojení s příslušným serverem apod.

V tomto případě však nejde o nic jiného než o zahájení phishingového útoku, neboť pachatel poslal uživateli odkaz na fiktivní neexistující internetovou stránku a zmocnil se tak přístupových údajů k internetovému bankovníctví zadaných předtím uživatelem.

- **Fáze 4.**

Následuje závěrečná část protiprávního jednání, kde se výraznou měrou projevuje právě nízká obezřetnost a do jisté míry i naivita uživatelů sociální sítě. Poté co uživatel pachateli sdělí, že není možné provést požadovanou platbu, mu tento odpoví, že to nevádí, že mu právě dorazily na účet finanční prostředky pocházející z různých zdrojů, avšak současně dodává, že má momentálně jiný problém, neboť mu na jeho mobilní telefon nelze zaslat potvrzující SMS z internetového bankovníctví, proto požádá uživatele, zda si tuto SMS nemůže přeposlat na jeho mobilní telefon. Uživatel sociální sítě s tímto souhlasí a následně po doručení SMS zašle prostřednictvím aplikace *chat* pachateli potvrzující SMS pro internetové

bankovní účty. To vše učiní uživatel bez toho, aniž by si všiml, že uvedená transakce je prováděna z jeho vlastního účtu, tzn., že ze svého účtu odesílá finanční prostředky na jiný bankovní účet.

Ještě více závažnější je situace, kdy uživatel sociální sítě má na účtu minimum finančních prostředků, příp. zde nemá žádný disponibilní zůstatek. Opakovaně se totiž v praxi stalo, že pachatel požádal prostřednictvím internetového bankovníctví o předschválení úvěru na úkor takové osoby. V naznačeném případě musel uživatel sociální sítě přeposlat pachateli několik potvrzovacích SMS pro internetové bankovníctví, prostřednictvím kterých takový postup odsouhlasil, a to aniž by se blíže jakkoli seznámil s jejich obsahem.

Tímto okamžikem je phishingový útok ukončen a podvodné jednání na sociální síti je dokonáno.

- **Fáze 5.**

Uvedená fáze trestné činnosti se odvíjí podle toho, jakým způsobem pachatel následně naloží s finančními prostředky, které předchozím podvodným jednáním odčerpал z účtu poškozené osoby (uživatele).

Pachatel si může finanční prostředky pocházející z trestné činnosti přeposlat na již existující účet některé bankovní instituce, na jejíž pobočku následně pošle osobu pro jejich vyzvednutí s tím, že tato ve většině případů vůbec neví, odkud finanční prostředky pochází. Z praxe jsou známy případy, kdy jí například pachatel sdělil, že se jedná o finanční prostředky, které získal z prodeje svého vozidla apod.

Jinou možností je přeposlání finančních prostředků k úhradě zakázky, která byla vytvořena přes eshop obchodující s elektronikou nebo na platbu za objednané jídlo, pro dobytí kreditu u mobilního operátora, platby související s on-line hraním počítačových her, platby související s internetovým sázením apod.

Současným trendem je následná směna prostředků pocházejících z trestné činnosti za bitcoiny - BTC (zřejmě nejznámější druh kryptoměny).

Pachatelem domluvená osoba, která uskuteční výběr finančních prostředků pocházejících z trestné činnosti na přepážce bankovní instituce nebo poskytne svůj účet pro takovou podezřelou transakci, může být vzhledem ke konkrétním okolnostem případu trestně odpovědná pro spáchání trestného činu **legalizace výnosů z trestné činnosti z nedbalosti** podle § 217 TZ.

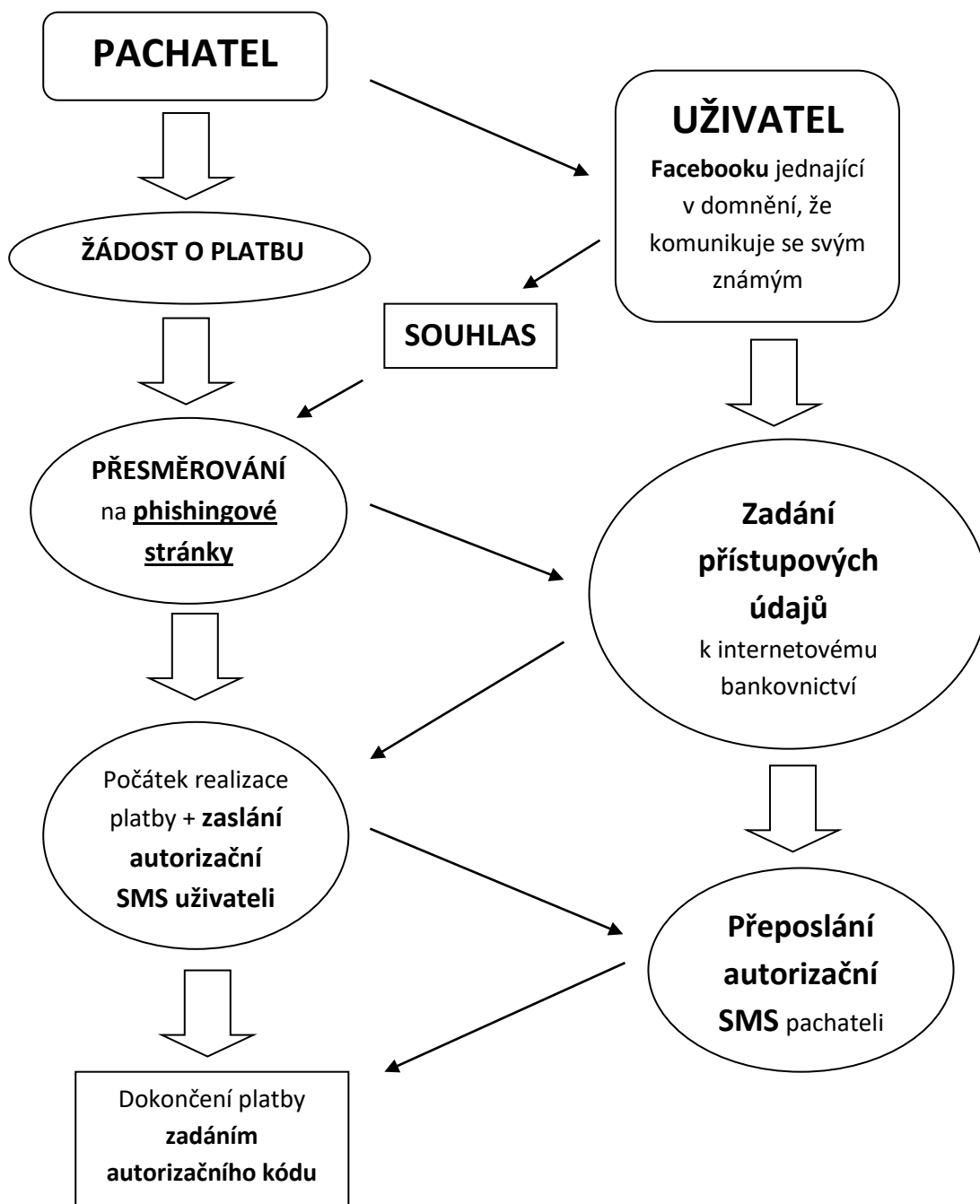

Schéma č. 5 – schéma podvodného jednání v prostředí sociální sítě Facebook (zdroj autor)

5.1.2. Pachatel trestného činu

Pachatelé výše popsané trestné činnosti se rekrutují především z řad osob mladistvých, tj. osob, které dovršily patnáctý rok a nepřekročily osmnáctý rok svého věku [viz. § 2 odst. 1 písm. c) ZSM]. Dosud nebyly v praxi zaznamenány žádné specifické znalosti

týkající se oblasti IT u těchto osob. Spíše se jedná o osoby provozující zahálčivý způsob života.

Také osoby, které pro pachatele následně vyzvedávají hotovost na přepážkách peněžních institucí nebo zakoupené zboží v tzv. kamenných obchodech, jsou převážně osoby mladistvé.

5.1.3. Oběť trestného činu

Oběťmi popsané trestné činnosti jsou osoby, mající zřízen svůj profil na sociální síti, a které vykazují vyšší míru aktivity v rámci této platformy (neustálý on-line přístup k sociální síti, množství známých, s nimiž komunikují v tomto rozhraní, vzájemné sdílení příspěvků, včetně jejich hodnocení, průběžné sdělování denních aktivit apod.).

Z pohledu věkového spektra je v případě podvodného jednání zasažena zejména skupina osob ve věku do 25 let.

V případě obětí, jejichž facebookový profil byl pachateli napaden a následně zneužit k trestnému činu podvodu, lze zaznamenat širší věkové rozhraní, a to přibližně do 35 let.

Přestože největší zaznamenaná vlna předmětného typu podvodného jednání již opadla, tak v současnosti byl KŘP Středočeského kraje SKPV OHK během druhé poloviny roku 2019 a začátkem roku 2020, po propuštění pachatelů odsouzených za podvody spáchané v první vlně z výkonu trestu odnětí svobody, zaznamenán opětovný nárůst případů vykazujících obdobný způsob provedení. Oproti první vlně této trestné činnosti je však současná vlna méně početná (výrazně méně zaznamenaných dílčích útoků pokračujícího trestného činu – v řádu desítek případů) a ani vzniklé škody nedosahují dřívějších rozměrů. Lze se domýšlet, že je tomu tak zejména z důvodu nastolení a sjednocení bezpečnostních mechanismů v prostředí internetového bankovníctví u jednotlivých bankovních institucí a lze zřejmě připustit, že na tom má dílčí podíl i větší obezřetnost ze strany uživatelů sociálních sítí způsobená předchozí negativní zkušeností.

5.2. Man in the Middle (Mitm)

Výše uvedený anglický výraz se překládá nejčastěji jako „člověk uprostřed“. Z hlediska informatiky se jedná o útok na počítačovou kryptografii. Podstata protiprávního jednání spočívá v tom, že útočník se nejprve pokouší zájmovou emailovou komunikaci probíhající mezi subjekty odposlouchávat a následně se může stát jejím aktivním

mezičlánkem. Další krok spočívá v záměrném pozměnění jejího obsahu ve prospěch pachatele, přičemž komunikující subjekty o útočnickovi vůbec neví.

V praxi se Man in the Middle (dále jen Mitm) útok projevuje především tehdy, pokud je ve webovém prohlížeči pro HTTPS protokol užíván jiný certifikát, než by měl být (např. se jedná o tzv. root certifikáty⁶²). Tento bývá buď přímo podvržen uživateli ze strany pachatele, nebo se pachatel zmocní veřejného klíče, kterého lze následně využít k dešifrování či manipulaci s počítačem uživatele.

Schéma č. 6 – pachatel sledující internetovou komunikaci mezi osobami A a B (zdroj autor) – pachatel (prostředník) označený písmenem C, se může nacházet prakticky kdekoliv, neboť síťový provoz lze poměrně snadno přesměrovat.

5.2.1. Analýza případů útoku Mitm (policejní praxe)

Níže jsou blíže rozpracovány vybrané případy z policejní praxe (kazuistiky) s poukazem na jejich jednotlivá specifika:

❖ Případ č. 1

• Cíl útoku

Obchodní korporace, jejímž předmětem činnosti je pronájem nemovitostí, bytů a nebytových prostor a koupě zboží za účelem jeho dalšího prodeje (textilní zaměření).

Útok pachatele směřoval na osobu účetní společnosti, která zajišťovala platební styk celé společnosti (jak vůči dodavatelům, tak i vůči státním institucím).

• Schvalovací proces plateb ve společnosti

Chod ve společnosti spočíval v tom, že pokud jednatel společnosti měl v úmyslu něco zaplatit, kontaktoval o tomto svém záměru prostřednicím emailu účetní společnosti, přičemž do přílohy emailu vložil konkrétní fakturu, která měla být proplacena. Po provedení platby účetní společnosti o tomto emailem vyrozuměla zpětně jednatele společnosti.

• Průběh útoku

Pachatel oslovil emailem účetní společnosti vydávaje se za jednatele společnosti a požadoval zaplacení příložené faktury v hodnotě cca 470.000 EUR. Typickým znakem trestné

⁶² Blíže srov. Apple řekl Man-in-the-middle aplikacím důrazně NE. Dostupné na World Wide Web [cit. dne 5.3.2017] <http://www.blog.sslmarket.cz/ssl/apple-rekl-man-in-the-middle-aplikacim-durazne-ne/>

činnosti je **změna bankovní instituce, na jejíž účet má být platba uhrazena**. V tomto případě pachatel zvolil polskou banku. Účetní musela o tři dny požadovanou platbu posunout (na pondělí), neboť byla plánovaně hospitalizovaná. S původním jednatelem byla z toho důvodu domluvena, že platba bude uskutečněna až po ukončení její hospitalizace (v úterý) a že ji dokonce provede sám jednatel společnosti. Pachatel vydává se za jednatele společnosti po kontaktování účetní emailem souhlasil s posunutím platby o tři dny (na pondělí), přičemž tu v pondělí dvakrát kontaktoval emailem a žádal jí opakovaně o uskutečnění předmětné platby. V pondělí večer účetní společnosti požadovanou platbu avšak jen ve výši 300.000 EUR uskutečnila (požadavek pachatele zněl na vyšší částku), jelikož takto je nastaven denní limit pro platby. Následně o tomto byl vyrozuměn jednatel společnosti.

Následující den v odpoledních hodinách volal jednatel společnosti účetní, že zbytek částky zaplatí on sám. Po chvíli opětovně volal rozčilen s dotazem, proč zmíněná částka 300.000 EUR byla odeslána na účet v polské bance.

Poté kontaktovala účetní poškozené společnosti společnost, kterou byla fiktivní faktura tvořící přílohu podvodného emailu údajně vystavena. Účetní této společnosti odmítla, že by zmíněnou fakturu vystavila a současně se nabídla, že odešle fakturu správnou. Za významnou považuje autor práce zdůraznit skutečnost, že **faktury byly zcela totožné vyjma čísla účtu a bankovní instituce určené k platbě**.

V návaznosti na popsaná zjištění účetní poškozené společnosti odhalila, že podvodný email, který jí zaslal pachatel, přišel z pozměněné emailové adresy, než jakou používá skutečný jednatel společnosti. V emailové adrese bylo písmeno **m** nahrazeno písmeny **rn**, což na první pohled vypadá téměř totožně a nebudí žádné podezření. Také podpisová doložka jednatele poškozené společnosti nebyla odlišná a plně odpovídá standardu, který je používán ve skutečné komunikaci. Vedle toho i styl psaní pachatelových emailů odpovídal běžné komunikace jednatele společnosti s účetní. Jednatel totiž není občanem ČR a český jazyk mu působí potíže, což je patrné jak v ústní tak písemné podobě. Pachatel proto text emailu přizpůsobil této skutečnosti, čímž přispěl k jeho věrohodnosti – pravopisná pochybení ve skloňování podstatných jmen a časování sloves apod.

Rozpoznat podvodné emaily znesnadnil podle účetní poškozené společnosti i fakt, že tyto plynule navazovaly na původní emailovou komunikaci uskutečněnou mezi ní a skutečným jednatelem. Podle textu podvodných emailů lze dokonce dovodit, že pachatel věděl i o plánované hospitalizaci účetní poškozené společnosti.

Platbu se jednatelem poškozené společnosti naštěstí nakonec podařilo stornovat a škoda ve výši **8.130.000 Kč** proto vznikla. Uvedenému napomohla zejména rychlá reakce jednatele

poškozené společnosti poté, co se dozvěděl o uskutečněné platbě. Navíc samotná polská banka na základě blíže neupřesněných skutečností tuto transakci vyhodnotila jako rizikovou.

S ohledem na výše uvedené se lze důvodně domnívat, že pachatel nejprve firemní emailovou komunikaci po nějakou dobu odposlouchával a na základě zjištěných skutečností do této vstoupil a využil získané informace ve svůj prospěch.

Důkazní situace je v těchto situacích pro orgány činné v trestním řízení značně komplikovaná, neboť tyto mají k dispozici minimum využitelných informací, což do značné míry omezuje i okruh zajišťovacích úkonů, které lze reálně použít. Tak tomu bylo i v popisovaném případě.

V daném případě byla analyzována z hlavičky (zdrojového kódu) podvodných emailů IP adresa, za účelem zjištění jejího držitele a poskytovatele. Dále bylo možné zjistit osobu, na níž byla doména registrována. Uvedené lze v praxi dohledat za využití databáze *Whois*, v níž jsou evidovány údaje o uživatelích IP adres, včetně dalších relevantních informací.

Pokud je zjištěno, že jde o českého poskytovatele IP adresy, lze využít postup podle § 88a TR.

V případě zahraničních poskytovatelů IP adres lze postupovat cestou žádosti – právní pomoci vůči zájmové zemi. Podobně je tomu i v případě země, kam byly v důsledku protiprávního jednání odeslány peněžní prostředky na účet v bance.

❖ Případ č. 2

• Cíl útoku

Útok byl zaměřen na obchodní korporaci, jejímž předmětem činnosti je obchodování v oblasti optiky, přičemž konkrétně směřoval na osobu finanční ředitelky společnosti, která zajišťovala veškerý platební styk dceřiné společnosti v ČR (mateřská společnost se nachází v zahraničí).

• Navázání sociálního kontaktu – specifikum předmětného skutku

Předmětný útok měl specifický průběh, neboť zde navíc přistoupil **bezprostřední kontakt** mezi pachatelem a finanční ředitelkou dceřiné společnosti. Pachatel se před samotným útokem Mitm spojil s touto telefonicky a vydával se za ředitele mateřské společnosti. Finanční ředitelka, přestože již několikrát se skutečným ředitelem mateřské společnosti jednala, nepoznala ani dle hlasu v prvopočátku (v případě prvního útoku), že se jedná o osobu odlišnou. Pachatel (či jeden z pachatelů) byl způsobilý komunikace v cizím jazyce na úrovni rodilý mluvčí, působil věrohodně a disponoval interními informacemi o chodu celé společnosti.

- **Průběh útoku**

Nejprve došlo k telefonickému kontaktu pachatele vydávajícího se za ředitele mateřské společnosti s asistentkou finanční ředitelky, která o tomto finanční ředitelku vyrozuměla. Následně jí ze strany její asistentky bylo předáno i telefonní číslo, z něhož volal fiktivní ředitel mateřské společnosti, jemuž poté zavolala. Fiktivní ředitel mateřské společnosti požadoval převést finanční prostředky z účtu dceřiné společnosti na jím určený účet, přičemž legenda spočívala v potřebě nezbytné dispozice s finančními prostředky za účelem koupě blíže nespecifikované obchodní korporace v Evropě. Jelikož se nejednalo o zcela nestandardní jednání, nýbrž naopak relativně odpovídalo někdy i poněkud více impulsivnímu chování skutečného ředitele, nevzbudil tímto pachatel u finanční ředitelky žádné podezření. V důsledku jeho opakovaných urgencí a díky skutečnosti, že jednatel dceřiné společnosti byl právě na služební cestě (komunikačními prostředky nedostupný) a nebylo možné si jiným způsobem požadavek ředitele mateřské společnosti ověřit, byl pachatel při svém jednání úspěšný. Zarážející je fakt, že fiktivní ředitel mateřské společnosti využil pro komunikaci s finanční ředitelkou několik telefonních čísel, přičemž ani toto nevyvolalo u ní žádné podezření. Finanční ředitelka byla ze strany fiktivního ředitele mateřské společnosti navíc v emailu důsledně upozorněna, aby se o jeho požadavku nikde nezmiňovala, neboť by mohlo dojít ke zmaření plánovaného obchodu a dále tento po ní vyžadoval provedení platby rychlým převodem (*quit swift*). Popisované skutečnosti zjevně svědčí o nedostatečných bezpečnostních opatřeních nastavených uvnitř dceřiné společnosti (absence funkčního *compliance programu* a bezpečnostních mechanismů).

V rámci navazující emailové komunikace, která odpovídala na první pohled běžné emailové komunikace mezi společnostmi [hlavička emailu (doména) byla totožná s tou, kterou používal skutečný ředitel mateřské společnosti], byl ze strany pachatele odeslán finanční ředitelce email obsahující číslo bankovního účtu vedeného u čínské banky a požadovaná částka – cca 890.000 EUR. Finanční manažerka požadovanou platbu realizovala. Způsobená škoda činila cca **24.000.000 Kč**.

Den následující po uskutečnění platby se zřejmě tentýž pachatel pokusil po předchozí telefonické komunikaci s finanční ředitelkou a dalšími osobami dceřiné společnosti o vylákání další opakované platby, tentokrát ve výši cca 1.900.000 USD, avšak s požadavkem převodu těchto finančních prostředků na jiný účet vedený u jiné čínské banky. Toto jednání pachatele již vzbudilo podezření u finanční ředitelky a ta tentokrát požadovanou platbu neuskutečnila.

Pachatel byl neodbytný a neustále finanční ředitelce telefonoval. K tomuto došlo i bezprostředně při sepisování protokolu o trestním oznámení a v průběhu dalších úkonů trestního řízení. Proto byl za splnění zákonných podmínek promptně aplikován zajišťovací úkon spočívající v odposlechu a záznamu telekomunikačního provozu dle § 88 TŘ. Mimoto bylo ze strany policejního orgánu apelováno na finanční ředitelku, aby se s pachatelem i nadále snažila udržet kontakt a informovala jej o tom, že v současnosti nemá dceřiná společnost na účtu dostatek finančních prostředků a z toho důvodu bude platba pozdržena. Následně se do této telefonické komunikace vložil i jednatel dceřiné společnosti, který navzdory tomu že zná skutečného ředitele mateřské společnosti, započal s pachatelem konverzaci, předstíraje, že si není vědom toho, že jde o fiktivního ředitele mateřské společnosti a domluvil se s ním na osobním předání požadovaných finančních prostředků v hotovosti v sídle dceřiné společnosti v Praze. Pachatel s tímto souhlasil, stanovil termín schůzky, avšak na místo schůzky se nedostavil. Autor práce, který se aktivně podílel na prověřování daného skutku, se domnívá, že pachateli v tomto okamžiku již bylo zcela zřejmé, že jeho podvodné jednání je odhaleno a k požadované platbě proto nedojde.

Za využití zajišťovacího úkonu podle § 88 TŘ bylo zjištěno, že bylo komunikováno se zaměstnanci dceřiné společnosti z více telefonních čísel, přičemž většina z nich byla tuzemských. Následně byla na konkrétním místě v ČR některá z těchto čísel lokalizována s tím, že by se zde mohl nacházet i pachatel, avšak při domovní prohlídce byly nalezeny jen tzv. RACK skříně obsahující technické zařízení, v němž byly umístěny SIM karty. Společnost vlastnící toto zařízení nabízí službu umožňující anonymní pronajmutí telefonních čísel, která lze pak využít k volání (telefonní ústředna s jediným odchozím kanálem, kde není možné identifikovat telefonující osoby). Vedle toho bylo zjištěno, že jedno telefonní číslo, z něhož pachatel hovořil s finanční ředitelkou dceřiné společnosti, má mezinárodní telefonní předvolbu Izraele.

Tomu, že by pachatel, resp. pachatelé mohli pocházet z této země, napovídal i způsob zarovnávání textu v emailu, neboť text byl zarovnáván směrem doprava. Jednalo se o jedinou výraznější odlišnost, kterou se emaily od pachatele lišily od těch skutečných.

Finanční ředitelka k tomu uvedla, že pachatel (pachatelé) byli znalí poměrů ve společnosti, jelikož měli zjevný přehled o tom, kolik má dceřiná společnost finančních prostředků na svých účtech, neboť druhou platbu v eurech by s ohledem na výši zůstatku nebylo možné provést, proto pachatel požadoval platbu v amerických dolarech.

V popisovaném případě byla dále využita žádost o právní pomoci vůči zájmové zemi, kam byly odeslány peněžní prostředky na účet v bance (Čínská lidová republika).

Opět i v tomto případě nasvědčují okolnosti tomu, že pachatel interní emailovou komunikaci společnosti zprvu odposlouchával a po nabytí dostatku informací o jejím chodu, zejména pokud jde o finanční stránku společnosti a okolnosti provádění plateb, zahájil útok Mítm.

5.3. Podvod na bázi tzv. nigerijského dopisu

Nigerijské podvody jsou zejména v zahraničních zdrojích také označovány jako advanced fee scheme, Fifo's fraud. Detrit-Buffalo scam, black money scam, 4-1-9 scam. Nejznámější a nejčastěji používané mezinárodní označení je **advance fee fraud** a **419 scam**⁶³,
64.

Ač takový druh podvodného jednání původně spočívající v hromadném rozesílání tzv. nigerijských dopisů lze považovat za značně archaický *modus operandi* pachatele, zažívá v současnosti v souvislosti s každodenním používáním informačních technologií prakticky ve všech oblastech lidské činnosti, včetně té volnočasové, výrazné oživení. Vzhledem k nezanedbatelnému nápadu této trestné činnosti, způsobení poměrně značných škod a skutkově zajímavým případům by tento druh podvodu neměl zůstat bez povšimnutí.

V souvislosti s modernizací společnosti prodělalo předmětné podvodné jednání postupný vývoj od původní listinné podoby – poštou zasílané dopisy v 80. a 90. letech 20. století, přes faxem zasílané zprávy z počátku 21. století až k současné podobě využívající prostředí internetu k hromadnému rozesílání podvodných emailů do celého světa. Tyto jsou jakožto nevyžádaná pošta označovány za *spam*. Obecně lze toto protiprávní jednání charakterizovat jako *podvodný email o poplatku*, jelikož poškozený díky vidině snadného zisku vyhoví požadavku pachatele na zaplacení plateb souvisejících s uskutečněním přislíbeného transferu finančních prostředků či poskytnutím služby. Do těchto plateb jsou zahrnuty i údajné úplatky určené státním úředníkům, splnění údajné daňové povinnosti a další

⁶³ Srov. Příchod hackerů: nigerijský scam „419“. Dostupné na World Wide Web. [cit. dne 5.3.2018] <https://www.root.cz/clanky/prichod-hackeru-nigerijsky-scam-419/>

⁶⁴ Criminal Code Act (chapter 77/ Laws of the Federation of Nigeria 1990)

Chapter 38 – *Obtaining Property by false pretences; Cheating*

§ 418 nigerijského trestního zákona

Vymezuje pojem – *false pretence* (český ekvivalent – uvádění v omyl)

§ 419 nigerijského trestního zákona

Obsahuje skutkovou podstatu trestného činu podvodu

Any person who by any false pretence, and with intent to defraud, obtains from any other person anything capable of being stolen, or induces any other person to deliver to any person anything capable of being stolen, is guilty of a felony, and is liable to imprisonment for three years. If the thing is of one thousand naira or upwards, he is liable to imprisonment for seven years. It is immaterial that the thing is obtained or its delivery is induced through the medium of a contract induced by the false pretence. The offender cannot be arrested without warrant unless found committing the offence.

pachatelem vymyšlené poplatky. Požadavek na zaplacení finančních prostředků v podobě administrativních poplatků je pachatelem tohoto trestného činu prezentován jako nezbytná podmínka pro uskutečnění přislíbené transakce.

Pachatelé za účelem toho, aby se podvodné emaily jevíly co nejvíce přesvědčivé a věrohodné, v nich mnohdy konstruují smyšlené příběhy, které souvisí s nedávnými (aktuálními) politickými (například pád diktátorského režimu), ekonomickými, náboženskými, ekologickými a finančními událostmi.

Dominantní podíl na dokonání trestného činu nese **sám poškozený**, který se v důsledku své neopatrnosti, bezmezné důvěry hraničící až s naivitou, dopouští takových „přešlapů“, kterých by se v běžném obchodním či sociálním styku až na výjimky nedopustil. Lákavá nabídka uspokojení rozličných lidských potřeb ze strany pachatele v čele s možností lehce nabytého majetku jej za využití poznatků **sociálního inženýrství** vystaví situaci, kterou není schopen mnohý jedinec adekvátně a odpovědně vyhodnotit.

Uvedená trestná činnost se vyznačuje poměrně **vyšokou latencí**, neboť poškozený sám poměrně často souhlasí s nabídkou pachatele podílet se na činnosti, kterou pakliže nelze označit přímo za trestnou, lze bezesporu považovat za protiprávní (viz níže). V takovém případě nelze proto očekávat, že by poškozené osoby podávaly trestní oznámení na pachatele zmíněné trestné činnosti.

5.3.1. Podstata (obsah) tzv. nigerijských dopisů

Tradiční legenda podvodných emailů spočívala v tom, že

- cizinec se prohlásil za pozůstalého po osobě, která zahynula v průběhu místních občanských nepokojů nebo se stala obětí regionálního válečného konfliktu a současná politická situace neumožnila odesílateli disponovat s finančními prostředky, které má uložené na účtu zemřelého příbuzného v zahraničí. Cizinec se proto obrátil na českého adresáta s požadavkem na poskytnutí údajů o jeho účtu k převodu finančních prostředků ze zahraničí do ČR. Adresátovi bylo přislíbeno, že mu část získaných finančních prostředků cizinec přenechá jako provizi (10-30%).

- Cizinec adresátovi tvrdil, že je bankovním úředníkem, jenž má možnost přesunout finanční prostředky z účtu zemřelé osoby s tím, že na účtu se nachází finanční prostředky bez pohybu již po dobu několika let a hrozí zde nebezpečí, že v nadcházejícím období dojde k jejich převodu ve prospěch banky. Odesílatel byl upozorněn na to, že on jakožto státní úředník nesmí vlastnit bankovní účet v zahraničí, a z toho důvodu se obrací na adresáta s tím,

aby mu tento poskytl informace o jeho bankovním účtu, na který by bylo možné převést finanční prostředky z tohoto „spícího“ konta.

- Cizinec se prostřednictvím emailu prohlašuje za advokáta, který vykonává správu dědictví po zemřelé osobě, která nemá v zahraničí žádné příbuzné. Odesílatel se proto obrátil na adresáta s tím, že jeho příjmení je totožné či podobné s příjmením zemřelého, načež mu navrhuje, že tohoto prohlásí za jediného dědice zemřelé osoby, a proto mu bude část dědictví převedena na účet. Za tímto účelem od něj požaduje identifikační údaje (osobní údaje) a údaje k jeho účtu.

V případě legend uvedených pod body 2 a 3 se jedná o případy, které se vyznačují značnou mírou latence, neboť příjemce podvodného dopisu (emailu) se v případě svého kladného stanoviska podílel na trestném nebo protiprávním jednání, a proto se logicky nemohl obrátit s trestním oznámením na orgány činné v trestním řízení.

Výše uvedené legendy, jsou veřejnosti natolik známé, že pachatelé byli nuceni se uchýlit k jiným taktikám, které vyústily v pestrou plejádu scénářů, z nichž některé přesahují samotný rámec nigerijských podvodů, a jedná se proto o samostatný typ podvodného jednání. Mezi tato související podvodná jednání lze zařadit například často zmiňovaný CEO fraud, problematiku binárních opcí, Bait and switch fraud (*timeshore resale scam*), Microsoft scams a další. Tyto však nebudou dále blíže charakterizovány, neboť nejsou předmětem této podkapitoly.

Vedle značné invence autorů podvodných emailů nelze přehlédnout ani sociální a psychologickou stránku tohoto protiprávního jednání, jelikož pachatel musí prostřednictvím podvodného emailu přesvědčit někoho, koho neviděl a ani nezná, a nejspíš nikdy neuvidí, takovým způsobem, aby mu tato neznámá osoba zaplatila poměrně značnou sumu peněz. V této souvislosti je často skloňován pojem sociální inženýrství (*social engineering*).

Sociální inženýrství⁶⁵ se objevuje ve dvou významech. Jednak jde o praktickou společenskovední disciplínu, která na základě vědeckých poznatků vytváří pravidla pro dosažení společenských změn. Druhý význam tohoto pojmu se objevuje v souvislosti s kybernetickou trestnou činností. Všechny techniky sociálního inženýrství jsou založeny na specifických způsobech lidského rozhodování známých jako **kognitivní chyby úsudku**. Tyto jsou způsobeny nedokonalostí lidského mozku. Pachatel podvodného jednání předmětného typu útočí na nejslabší článek systému, který zde představuje člověk. Pachatel může pomocí specifické přípravy a psychologické manipulace ovlivnit některá rozhodnutí člověka

⁶⁵ Blíže srov. Sociální inženýrství. Dostupné na World Wide Web [cit. dne 5.3.2018]
<https://www.govcert.cz/cs/informacni-servis/doporuceni/2486-socialni-inzenyrstvi/>

(příjemce emailu), aby tento provedl konkrétní činnost, kterou by za jiných okolností nevykonal. Poškozený v důsledku toho může proto uvěřit informacím obsaženým v podvodném emailu a jednat dle pokynů pachatele.

Poté, co je podvodný email doručen do emailové schránky konkrétní osoby (příjemce) a tento jej nesmaže, ale naopak otevře a přečte si jej, může v určitých případech být následkem psychologický efekt spočívající v tom, že se adresát **začne cítit jako PŘÍJEMCE (vybraná osoba odesílatelem oslovená)**. Zmíněný efekt s sebou přináší i jakýsi pocit důležitosti, což může výrazně ovlivnit racionální uvažování dané osoby a v konečném důsledku výrazně přispět k úspěšnému dokonání tohoto trestného činu. Jde však pouze o iluzi příjemce, neboť podvodné emaily jsou rozesílány širokému blíže nespecifikovanému okruhu osob po celém světě. Pachatelova snaha spočívá právě v tom, aby příjemce dopisu měl z jeho obsahu takový pocit, že nebyl vybrán náhodně, ale naopak byl pečlivě hledán nebo odesílateli někým doporučen.

Zajímavý je psychologický úhel pohledu Johna⁶⁶ na uvedený typ podvodů, neboť podle něj vše tkví v **problému falešných poplachů**. Podstatou je skutečnost, že „*přesvědčit kavku, aby pustila chlupek, dá práci. Nesmí si proto dopisovat s příliš mnoha lidmi, z nichž nakonec nic nekápně.*“ Podle této formule totiž největšího zisku dosáhne internetový útočník rozesílající nigerijské dopisy, které jsou natolik hloupé, že po prvním oslovení přijde jen mizivé procento odpovědí. Tímto způsobem se vyřeší problém s náklady, které jsou spojeny s dopisováním. Hloupá nabídka umožňuje odfiltrovat lidi schopné racionálního uvažování, kteří by po dlouhé a pracné korespondenci nakonec odmítli peníze poslat. Při respektování tohoto modelu zůstanou jen ti nejnaivnější z naivních a šance na dosažení prospěchu pachatelem se tím zvýší.

V podobném duchu je zřejmě konstruován i zatím asi nejbizarnější nigerijský dopis o nigerijském astronautovi, který se ztratil ve vesmíru, a pro něhož je na Zemi pořádána sbírka, aby se mohl vrátit zpátky domů.⁶⁷

5.3.2. Kriminologická charakteristika nigerijských podvodů

I. Způsob provedení – *modus operandi*

⁶⁶ Blíže srov. Tajemství nigerijských podvodů. Dostupné na World Wide Web [cit. dne 5.3.2018]

<https://psychologie.cz/tajemstvi-nigerijskych-dopisu/>

⁶⁷ Nejbizarnější internetový podvod: Nigerijský astronaut se ztratil ve vesmíru, potřebuje 3 miliony dolarů. Prosím, pomozte mu! Dostupné na World Wide Web [cit. dne 28.2.2018]

<https://mediahub.cz/komunikace/911430-nejbizarnější-internetový-podvod-nigerijský-astronaut-se-ztratil-ve-vesmíru-potřebuje-3-miliony-dolarů-prosím-pomozte-mu>

Vzhledem k tomu, že tento způsob páchaní trestného činu podvodu je, jak autor práce již v úvodu předestřel, značně různorodý, lze na základě shodných znaků jednotlivých variant nigerijských podvodů v současnosti se vyskytujících, uvažovat o následující klasifikaci dle způsobu provedení. Kritériem pro takové dělení je především stanovení druhu potřeby, která má být u osloveného příjemce uspokojována.

Na základě několika tuzemských a současně i zahraničních pramenů se dá uvažovat o následujících typech⁶⁸:

- **Acquisition fraud**

Jedná se o velmi aktuální a značně specifický typ páchaní nigerijských podvodů, jejichž podstatou je oslovení osob, které disponují ochrannou známkou EU, jejíž platnost je 10 let. Standardně šest měsíců před vypršením platnosti jejího zápisu písemně informuje úřad EUIPO majitele, jeho zástupce nebo kteréhokoli jiného držitele zapsaného práva o tom, že začala běžet lhůta pro obnovu zápisu. Informace o ochranných známkách EU, včetně doby jejich platnosti, jsou dostupné široké veřejnosti v elektronické podobě (na stránkách úřadu EUIPO). Pachatel na základě těchto informací osloví majitele, jeho zástupce nebo kteréhokoli jiného držitele zapsaného práva v časovém předstihu, vydává se za úřad EUIPO. Poškozený následně provede platbu v domnění, že se jedná o skutečný obnovující poplatek, na účet uvedený v podvodném emailu.⁶⁹

- **Employment scam**

V tomto případě pachatel nejprve zmapuje trh práce v dané zemi a preference osob práci hledajících, následně buď sám uveřejní inzerát, na který se mu poté hlásí žadatelé o práci, nebo odpoví na inzerát zájemce o zaměstnání umístěný na některém z „pracovních“ portálů. Další průběh tohoto jednání spočívá v nabídce „skvěle placené práce v zahraničí“, která je však podmíněna vyřízením nejrůznějších dokladů a povolení, za které je však nezbytné zaplatit různé související poplatky.

⁶⁸ Z důvodu internacionálního charakteru tohoto podvodného jednání jsem se rozhodl zachovat anglické názvosloví, podle něhož je možné k daným typům podvodů vyhledat další bližší informace prostřednictvím internetu.

Bližze například Red Alert On Scam. Dostupné na World Wide Web [cit. dne 15.2.2018]

<https://efccnigeria.org/efcc/images/Red%20Alert%20on%20Scam.pdf>

⁶⁹ Dne 28.2.2018 proběhlo setkání se zástupci Europolu na celorepublikové úrovni s vybranými útvary PČR se zaměřením na předmětnou problematiku. Důvodem tohoto pracovního setkání byla především skutečnost, že cca 70-80% vylákaných plateb bylo odesláno na účty zřízené bankami v České republice. Autor práce se předmětného setkání účastnil.

- **Lottery scam**

Jedná se o spam zaslaný do emailové schránky, který oslovuje osobu s tím, že se tato stala výhercem v soutěži spočívající zejména v náhodném výběru emailové adresy náležející oslovenému příjemci. Tvrzení příjemce, že se žádné loterie nebo soutěže neúčastnil, je mnohdy vyvráceno odkazem na údajnou předchozí komunikaci příjemce se společností pořádající tuto loterii nebo soutěž.

- **Scholarship scam**

Na internetu jsou dostupné mnohé nabídky možností studia v zahraničí, za jejichž pomoci pachatelé lákají mladé lidi, potažmo jejich rodiče usilující nechat své děti studovat na prestižní zahraniční vysoké škole, k využití takové nabídky. S touto předstíranou nabídkou jsou opět spojeny nesmyslné vymyšlené poplatky.

- **Auction/product scam**

Podstatou tohoto jednání je buď **koupě zboží** od prodávajícího, anebo **prodej zboží** pachatelem („výhodná“ koupě především vozidla a nejčastěji z Velké Británie, které předchází nejprve provedení platby kupujícím, který následně marně čeká na dodání zaplaceného zboží). Uvedené praktiky byly zaznamenány na portálu www.mobile.de a eBayi.

Obdobný průběh byl vysledován i v případě nabídek neexistujícího zboží v internetových aukcích.

- **Crude oil/mineral resources sales scam**

Podvodný email nabízí jeho příjemci možnost „výhodné“ investice do komodit, kterými jsou surová ropa, ropné produkty (zejména nafta a benzín), drahé kameny apod. Cenová nabídka za dané komodity se nachází daleko pod jejich skutečnou hodnotou, za níž jsou běžně obchodovány. Pachatel může žádat příjemce emailu i o pomoc při prodeji cenných mincí, lodních zásilek apod.

- **Inheritance scam**

Tradiční model podvodného jednání spočívající v oslovení příjemce, kterému je nabízena pachatelem možnost stát se majitelem části pozůstalosti osoby, jež dědice nemá (viz výše).

- **Date scam**

Poměrně častý způsob páchání tohoto podvodného jednání, s nímž se lze setkat v praxi orgánů činných v trestním řízení v ČR. Většinou se jedná o cílený útok na konkrétní osobu, s níž se pachatel seznámí buď prostřednictvím sociální sítě (např. Facebook)

nebo se jedná o reakci na inzerát osoby, která se chce seznámit, a za tímto účelem hledá partnera přes různé zejména bezplatné seznamovací portály (poškozený sám o sobě poskytne informace a tyto uveřejní na internetu). Za již tradiční lze považovat především legendu o americkém veteránovi, který se v daný čas nachází na vojenské misi v Nigerii, Libyi, Maroku, příp. jiné vzdálené destinaci obdobného charakteru. Tam se „nebohý“ voják dostane do problémů, je uvězněn nebo vážně zraněn, unesen apod., načež žádá svou milou o finanční prostředky, proto aby se dostal z daných problémů a mohl za ní přiletět do ČR, přičemž jí přislíbí zapůjčené finanční prostředky následně vrátit.

Samozřejmě existuje i varianta tohoto typu podvodu orientovaná na mužskou část populace, ta se však objevuje jen výjimečně.

- **Boiler room fraud**

V tomto případě se jedná také o velmi aktuální *modus operandi* pachatele, který vydává se za odborníka v oblasti investic, kontaktuje vytipované movitější osoby a tyto láká na možnost značného zisku. Pachatelé mají profesionálně zpracované internetové stránky svých fiktivních společností, které nejsou nikde registrovány a ani ve skutečnosti neexistují. Jedná se o značně sofistikovaný způsob páchaní předmětné trestné činnosti.⁷⁰

- **Charity scam**

Také v tomto případě se jedná o poměrně známý způsob, jak od poškozených získat relativně snadno peníze. V souvislosti s některou přírodní katastrofou, šířící se nemocí v rozvojové zemi apod. je založena „nadace“, která má za pomoci příspěvků od dárců údajně přispět k řešení vzniklé situace (např. úhrada lékařských receptů, poskytnutí stravy, zajištění ubytování, příkrývek apod.).

- **Contract scam/funds transfer**

Také jedna z tradičních legend, která je již nastíněna výše, a na základě níž má dojít k uskutečnění platby ze zahraniční na účet poškozené osoby, pokud tato odešle pachateli své bankovní údaje a uhradí nezbytné „neexistující“ poplatky s převodem finanční částky spojené. Jakmile poškozený přistoupí na požadavky pachatele, slíbený finanční obnos již nikdy neuvidí.

⁷⁰ Blíže srov. Cracking Down On Boiler Room Fraud – Self Defense Tactics To Fight Off The Crooks. Dostupné na World Wide Web [cit. dne 15.2.2018]
<https://www.forbes.com/sites/bartastor/2017/09/09/cracking-down-on-boiler-room-fraud-self-defense-tactics-to-fight-off-the-crooks/#19f7c3e927ec>

V nejobecnější rovině lze rozlišovat mezi dvěma základními typy nigerijských podvodů, a to podle toho jakým způsobem byl veden útok na příjemce podvodného emailu:

- **nevyžádaný spam doručený do emailové schránky náhodně vybrané osoby,**
- **cílené jednání pachatele, kterým reaguje na prvotní aktivní jednání příjemce,** který uveřejnil své osobní informace v prostředí internetu, a to buď za účelem se s někým seznámit, z důvodu hledání vhodného zaměstnání, či s úmyslem prodeje jím nabízené věci.

Samotnému podvodnému jednání podle druhé varianty předchází *bližší analýza možné oběti*, na kterou je následně útok veden.

Úspěšnost podvodných emailů se podle některých odhadů⁷¹ v roce 2006 pohybovala kolem 1%. Na 500 rozeslaných podvodných emailů, měli údajně pachatelé obdržet od adresátů přibližně 7 odpovědí s tím, že u každé odpovědi se předpokládala až 70% šance, že poškozená osoba následně pošle peníze na účet pachatele. Podle Nespěšného⁷² je však úspěšnost nigerijských podvodů výrazně nižší. Ve svém článku, na který odkazuje autor práce pod čarou, uvádí, že jen jeden dopis z tisíce je údajně úspěšný. Změnu optiky na samotnou otázku efektivity nigerijských podvodů, pokud jde o počet osob, které pachateli odepíšou, přinesl psychologický náhled prezentovaný výše.

Proto, aby podvodné jednání působilo co nejvíc věrohodně, pošle mnohdy pachatel poškozenému emailem dokument, který má prokázat, že došlo ke skutečnému odeslání slíbených peněz ze zahraničí, ač tomu tak ve skutečnosti není.

Samotný průběh platby realizovaný poškozenou osobou lze považovat za nevysledovatelný, neboť za tímto účelem jsou využívány na podkladě instrukcí od pachatelů peněžní služby **Western Union** nebo **MoneyGram**. Odeslané peníze pak může na zahraniční pobočce vyzvednout kdokoli, kdo disponuje potřebnými údaji. V případě, že jsou tímto způsobem finanční prostředky poškozenými do zahraničí poslány, je zcela vyloučena možnost, že se poškozeným ještě někdy vrátí.

Podvodné emaily mířící do ČR ze zahraničí jsou vyhotoveny zejména v anglickém jazyce a lze je považovat za vizuálně poměrně zdařilé. Jinak je tomu v případě, že je podvodný email přeložen do českého jazyka. Děje se tak zejména za využití internetových překladačů, což se výrazně odráží v jazykovém zpracování, které již na první pohled obsahuje gramatické nepřesnosti (viz níže).

⁷¹ Srov. Příchod hackerů: nigerijský scam „419“. Dostupné na Worůd Wide Web. [cit. dne 5.3.2018] <https://www.root.cz/clanky/prichod-hackeru-nigerijsky-scam-419/>

⁷² Srov. NESPĚŠNÝ, D. Informační technologie – úskalí a pasti? (3. díl). *Dermatologie v praxi*, 2010, č. 4(1), s. 64.

Haló, mé jméno je Kahn, pracuji s loterijní společností ve Velké Británii. Chci, abys mi pomáhal při obchodní transakci, se jedná o nevyžádaný loterijní fond v souctu 1,896,064.00 GBP. Prosím, dejte mi vedet, pokud máte zájem. Ujišťuji vás, že tato dohoda je zcela bez rizika. Veselé Vánoce

Mr. Kahn⁷³

Za účelem rozesílání podvodných emailů jsou využívány **freemailové adresy**, takové které lze založit na některých internetových serverech bezplatně (např. www.mail.com⁷⁴) a bez požadavku udání osobních údajů nebo bez nutnosti ověřit správnost zadaných osobních údajů osoby, která si takovou emailovou adresu a schránku zřizuje. Známé jsou domény jako například @usa.com, @financier.com, @official.com apod.

II. Pachatel trestného činu

Podvodné emaily nejsou rozesílány pouze z Nigerie, ale i z jiných afrických zemí (JAR, Togo, Senegal, Zimbabwe, Sierra Leone, Pobřeží Slonoviny, Angola apod.), které se na předmětnou trestnou činnost specializují. V současnosti lze zaznamenat totožnou iniciativu pocházející z asijských zemí (např. Čína). Už zdaleka se nejedná jen o jednotlivce, kteří ze svého obydlí či internetových kaváren rozesílají podvodné emaily do celého světa. Naopak se předpokládá, že ve výše uvedených zemích existují centrály vybavené moderní IT, z nichž pachatelé rozesílají podvodné emaily do celého světa.

Za účelem páchaní této trestné činnosti mají pachatelé k dispozici nejrůznější podvržené doklady, falešné cestovní pasy, ID, šeky, licence, výherní certifikáty, osvědčení, úřední potvrzení, úmrtní listy, celní dokumenty, vysokoškolské diplomy apod.

Předmětná trestná činnost je také charakteristická zachováním **vysoké míry anonymity pachatele**, který se v rámci emailové komunikace nachází mimo ČR a vystupuje pod smyšlenou identitou. V případě telefonických hovorů využívají pachatelé anonymní předplacené SIM karty znemožňující jejich odhalení.

Na trestné činnosti se v některých případech účastní tzv. **bílí koně** (pro ně se v anglickém jazyce vžilo označení *mules* nebo *arrow*). Tito lidé bývají nalákáni inzercí slibující zajímavou a jednoduchou práci, která spočívá pouze v založení účtu u banky a občasném přeposlání finančních prostředků, které jim na zmíněný účet dojdou, a to z ČR do zahraničí za využití služby Western Union.

⁷³ Jedná se o autentický text nigerijského dopisu z roku 2016 extrahovaný z trestního spisu. Osoba, které byl tento email doručen do emailové schránky, na něj nereagovala a podala v této věci trestní oznámení na neznámého pachatele.

⁷⁴ Nabídka z 200 domén.

III. Oběť trestného činu

Přesně ohraničenou skupinu cílových osob, na kterou se pachatelé zaměřují prostřednictvím podvodných emailů, nelze stanovit. Obecně lze konstatovat, že náchylnější k reakci na podvodné emaily a následné odeslání finančních prostředků pachateli jsou spíše lidé středního věku (40-60 let), kteří se jeví jako více důvěřiví, avšak není to pravidlo.

Pachatel v rámci svého emailu často apeluje na zachování požadavku nejvyšší důvěrnosti ze strany poškozených, proto je hned v úvodu emailu jeho obsah prezentován jako velmi tajná a důvěrná věc. Uvedený znak podvodných emailů přispívá k úspěšnému dokonání tohoto trestného činu.

5.3.3. Vybrané kazuistiky

Pro dosažení komplexního a autentického pohledu na popisovaný fenomén je v následující podkapitole dán prostor analýze tří případů nigerijských podvodů dle názoru autora práce zřetelu hodných, s nimiž se setkal v posledních tří letech v rámci své policejní praxe. V souvislosti s provedenou analýzou vybraných trestních spisů se autor práce zaměřil na jednotlivé markanty a specifika těchto podvodných jednání, která jsou již v předchozí části příspěvku blíže rozpracována.

- **Případ 1. (*date scam*) – Mark Bjork z Norska**

Pachatel vydávající se za Marka Bjorka občana Norska se s poškozenou seznámil přes sociální síť Facebook, načež se mezi těmito během měsíce intenzivní komunikace, která probíhala emailem i telefonicky, rozhořela „láska“. Poté co si získal pachatel důvěru poškozené, mu tato na základě různých smyšlených legend zaslala postupně částku v celkové výši cca 800.000 Kč.

Pachatel přesvědčil poškozenou, že se momentálně nachází pracovně v Thajsku, přičemž zde vykonává poměrně lukrativní obchodní činnost. Po měsíci komunikace s poškozenou, jí bylo ze strany pachatele sděleno, že v Thajsku nastaly výrazné komplikace a nemůže teď, ač by rád, za poškozenou přiletět do ČR. Následně se poškozená od pachatele dověděla, že byl Mark Bjork údajně omylem vzat v Thajsku do vazby a platby poškozené byly proto primárně určeny na to, aby se Mark Bjork z vazby dostal na svobodu (úplatky úředníkům, kauce apod.). Poškozenou v jejím počínání nezastavila ani skutečnost, že ačkoli byl Mark Bjork omezen na svobodě, neboť se měl toho času nacházet ve vazbě, nadále mohl komunikovat s poškozenou prostřednictvím emailů a dokonce jí i volat.

K průběhu plateb je na místě dodat, že tyto byly realizovány prostřednictvím peněžní služby Western Union na účet, který ani Marku Bjorkovi nenáležel, ale byl veden na jméno thajské občanky. Poškozená, ač neznala žádnou souvislost mezi touto ženou a Markem Bjorkem, platby stejně postupně na účet odeslala.

Proto, aby pachatel utvrdil poškozenou, že se nejedná o podvod, této zaslal poštou ke kompenzaci zapůjčených finančních prostředků nejprve platební kartu thajské banky Kasikornbank, u níž poškozená zjistila, když tuto chtěla použít k výběru, že není aktivována. O tomto poškozená pachatele obratem informovala. Ten jí odepsal, že bude kontaktovat svou banku, aby byl problém vyřešen. Následně se poškozené ozval s tím, že k aktivaci karty, je nezbytné vložit na účet, k němuž byla karta zřízena, 10.000 USD. Poškozená mu odpověděla, že je to divné a finanční prostředky na účet nevloží. Dále byl poškozené ze strany Marka Bjorka zaslán šek, který poškozená předložila k proplacení u České spořitelny a.s. v Praze, kde jí bylo sděleno, že šek je padělaný. Až tento impulz od banky přiměl poškozenou ve věci učinit trestní oznámení.

Tímto však interakce mezi pachatelem a poškozenou zdaleka neskončila, neboť poškozená mu navíc poslala finanční prostředky ve výši 3.300 USD na letenku, aby se mohl Mark Bjork dostat z Thajska do Velké Británie, a poté přiletět za ní do ČR.

Mark Bjork se s poškozenou domluvil, že se jí ozve, až v pořádku přistane v Londýně. Dále jí napsal emailem, že půjde do banky, proto mu poškozená zaslala číslo jejího účtu, aby jí mohl vrátit zapůjčené finanční prostředky. Mark Bjork se následně ozval poškozené s tím, že nastal v bance problém, neboť banka po něm chce 6.000 liber. S ohledem na tuto skutečnost pachatel opět oslovil poškozenou, zda by mu naposledy nepomohla. Poškozená jeho žádosti však již nevyhověla.

Mark Bjork vystupoval na Facebooku velmi seriózně, měl zde v profilu umístěny fotky solidně vypadajícího usměvavého muže ve věku mezi 45-50 lety, který byl zachycen při provozování volnočasových aktivit (evidentně se jednalo o zneužití fotek jiné osoby). Na základě právní pomoci do Norska bylo policejním orgánem zjištěno, že žádná taková osoba norské národnosti neexistuje.

Za cca 2-3 měsíce po zahájení prověřování ve věci se poškozená ozvala policejnímu orgánu s tím, že momentálně komunikuje prostřednictvím emailů s FBI, která usiluje o vyřešení trestného činu, který byl vůči ní spáchán. Dotazovala se proto policejního orgánu, zda je v této věci oficiálně spolupracováno s FBI a předložila doposud uskutečněnou emailovou komunikaci. Mimoto, že po poškozené požadoval odesílatel těchto emailů vyžádání trestního spisu od policejního orgánu a jeho odeslání na v emailu uvedenou adresu,

byl zářející i vzhled těchto emailů údajně pocházejících od FBI, a to jak po obsahové stránce, která byla na hony vzdálená oficiálnímu charakteru emailů, tak po formální stránce, včetně zcela neodpovídajícího fontu písma (zřejmě se jednalo o *comic sans MS*).

Věc byla po provedeném prověření (postup před zahájením trestního stíhání) odložena podle § 159a odst. 5 TR, neboť se nepodařilo zjistit osobu, která se důvodně mohla dopustit tohoto trestného činu.

- **Případ 2. (*lottery scam*) – Výhra v loterii**

Níže popsáný případ drží celorepublikový primát, pokud jde o výši způsobené škody prostřednictvím nigerijského podvodu.

Vše začalo tím, že poškozená obdržela do své emailové schránky nevyžádaný email v německém jazyce, v němž stálo, že emailová adresa poškozené byla slosována a dotyčná se tak stala výherkyní částky ve výši 2.750.000 EUR. Email přišel z adresy lokalizované v Holandsku.

Jelikož poškozená dříve pracovala v oblasti cestovního ruchu, běžně používala svou emailovou adresu při komunikaci s osobami ze zahraničí, především ze SRN. Při podání vysvětlení poškozená uvedla, že umí dobře německy, proto si email přečetla a jeho obsahu následně uvěřila.

Po poškozené byly nejprve požadovány osobní údaje, které zaslala prostřednictvím emailu pachateli. Následně jí byl doručen email, aby zaslala na v něm uvedený účet administrativní poplatek ve výši 896 EUR, a to za zpracování převodu mezi bankami. Tomuto poškozená vyhověla. Poté byly poškozené doručeny certifikáty o výhře a emailem byla odkázána na svou výplatní banku *Southern Finance & Security NV* a kontaktní osobu Mr. Wilson Martins. Nato obdržela další email od holandské banky *De Nederlandsche Bank*, jehož obsahem bylo potvrzení o provedení úhrady (výplaty výhry) na její účet. Platba však nakonec nebyla uskutečněna s odůvodněním, že došlo k jejímu zastavení, neboť nebyl zaplacen další poplatek ve výši 7.613 EUR a tak jej poškozená obratem zaplatila. Dále jí přišla zpráva od *Belastingdienst*, že musí zaplatit poplatek, neboť poškozená není holandskou občankou, a to ve výši 27.500 EUR, což také učinila.

Aby toho nebylo málo, poškozená na své náklady navštívila osobně Holandsko, kde ji na letišti v Amsterdamu vyzvedl již zmíněný Mr. Martins (v obleku oblečený téměř dvoumetrový muž tmavé pleti) a zavezl ji do administrativní budovy, kde poškozené představil správní radu neexistující banky, což však poškozená v té době ještě nevěděla. Zde na místě podepsala poškozená dokument s názvem *College Van Toezicht op De Kasspelen*.

Celá schůzka proběhla z toho důvodu, že před uskutečněním další platby ze strany poškozené, se tato chtěla ujistit, že se nejedná o podvod a také osobně vidět Mr. Martinse. V Holandsku poškozená zaplatila poplatek ve výši 9.400 EUR, přičemž peníze osobně předala Mr. Martinsovi a na tuto platbu obdržela i potvrzení.

Stále však platbám ze strany poškozené nebyl konec, neboť následně z ČR uhradila poplatek ve výši 85.340 EUR, a to na účet *International Funds Transfer Agency* z toho důvodu, aby se v daném případě nejednalo o případné praní špinavých peněz. Poté následovaly další platby dle instrukcí pachatelů, a to až do celkové výše 645.055 EUR, což v přepočtu představovalo v době spáchání činu způsobení škody v celkové výši cca 17.500.000 Kč.

Při jednom z posledních požadavků adresovaných poškozené tentokrát na zaplacení částky ve výši 73.911 EUR, který měl pocházet od *De Nederlandsche Bank*, se poškozená dotázala emailem přímo této banky. Jako odpověď obdržela email, v němž bylo uvedeno, že se jedná o podvod. Současně jí bylo sděleno, že výplatní banka *Southern Finance & Secure NV* vůbec neexistuje.

Poslední požadavek na uskutečnění platby ve výši 5.000 EUR obdržela poškozená s odůvodněním, že jí sice nebude vyplacena dříve slibovaná výhra, ale dojde k vrácení celé poškozenou dosud zaplacené částky. V tomto případě si také poškozená vyžádala stanovisko tentokrát od *BankGiroLoterij*, neboť od ní měl pocházet tento email, načež jí bylo sděleno, že nikdy nic nevyhrála.

Věc byla po provedeném prověřování (postup před zahájením trestního stíhání) odložena podle § 159a odst. 5 TR, neboť se nepodařilo zjistit osobu pachatele trestného činu.

- **Případ 3. (boiler room fraud) – Investice na východních (asijských) trzích**

Poškozený byl kontaktován nevyžádaným emailem od společnosti *Offshore East Private Wealth Managers* (dále jen Společnost) s údajným sídlem LG Twin Towers, 2 Jianguomen Outer St, Chaoyang, Beijing, China, a to za účelem možnosti investování a následného zhodnocení finančních prostředků na východních (asijských) trzích. Tato společnost se prezentovala profesionálně zpracovanými internetovými stránkami (<http://offshoreeast.com>), kde byly uvedeny fotky vedoucích představitelů zmíněné společnosti spolu s jejich stručným životopisem, stručná historie společnosti, předmět jejího obchodování, vize do budoucna apod.

Poškozený navázal se Společností spolupráci a řádně vyplnil tzv. investiční dotazník, v němž si vybral „střední“ riziko investování.

Poškozený postupně zaslal Společnosti na základě obdržených platebních instrukcí finanční prostředky. Finanční prostředky byly zasílány na bankovní účty společností Blackheath Solution Ltd. (účet vedený malajskou bankou) a Titan Solutions International Limited (účet vedený čínskou bankou). Podle poškozeného se mělo jednat o prostředníky v předmětných transakcích.

K tomu je třeba dodat, že finanční prostředky byly zaslány poškozeným na zahraniční účty bez uzavření jakékoli smlouvy a bez jakéhokoli zajištění. Celková suma finančních prostředků „investovaných“ poškozeným činila cca 6.000.000 Kč.

Komunikace mezi poškozeným a Společností probíhala prostřednictvím emailové komunikace a také telefonicky. Takto byla poškozenému předávána potvrzení od Společnosti o uskutečněném nákupu a prodeji akcií.

Přes výše uvedené stránky Společnosti se poškozený přihlašoval na svůj účet (profil), kde mohl sledovat své investiční akvizice „v reálném čase“, avšak oproti reálnému obchodování na burze byl zde takový časový posun, který umožnil pachatelům vybrat pro nákup takové akcie, které vykazovaly následně zisk, čímž byl poškozený nalákán k dalšímu investování. Kolísání hodnot investičního portfolia se jevilo jako skutečné (v reálném čase) a uživatelské prostředí bylo srovnatelné například s tuzemským internetovým bankovníctvím. Poškozený se mohl ke svému účtu přihlásit ještě v době konání prověřování ve věci.

V okamžiku, kdy poškozený žádal Společnost o vyplacení investováním získaných finančních prostředků a o ukončení další činnosti, začali se pachatelé různě vymlouvat, že k požadovanému převodu nemůže z rozličných důvodů dojít. Zejména byla zdůrazňována překážka spočívající v tom, že není možné finanční prostředky odeslat z území Číny do okolního světa (Evropa, USA) v takové výši a uskutečnění platby se proto protáhne na delší dobu. Za tímto účelem bylo požadováno od poškozeného pojištění transakce (převodu) finančních prostředků, které mělo zajistit průchodnost mezinárodní platby. Poškozený toto pojištění uhradil a to dokonce opakovaně. Navzdory tomu byl Společností vyzýván k dalším a dalším platbám.

Poškozený si předtím, než odeslal finanční prostředky k investování, nezjišťoval reference o Společnosti, avšak po výše naznačeném průběhu komunikace vůči ní pojal podezření. Poškozený požadoval po společnosti za tímto účelem výpis z obchodního rejstříku, který však samozřejmě neobdržel. Poškozený následně zjistil, že zmíněná Společnost není ani pod svým názvem registrována. V rámci zjišťování informací o Společnosti našel na internetu souhrnné sdělení upozorňující na podvodné subjekty v oblasti investování (*black list*), mezi nimiž tato Společnost na předních místech figurovala.

Věc byla po provedeném prověření (postup před zahájením trestního stíhání) odložena podle § 159a odst. 5 TR, neboť se nepodařilo zjistit pachatele trestného činu.

5.3.4. Résumé

Na základě výše prezentovaných skutečností lze vymezit několik základních znaků, které jsou společné tomuto typu podvodného jednání:

1. Jedná se o **nevyžádanou zprávu (spam)** nabízející poškozenému určitý druh spolupráce.
2. Pachatel se často vydává za státního úředníka, bankovního úředníka nebo politicky aktivní osobu (neplatí vždy).
3. Email adresovaný příjemci je **naléhavého charakteru** a odesílatel požaduje okamžitou reakci ze strany adresáta.
4. Podvodný email se tváří jako **oficiální dokument** a obsahuje prvky vzbuzující důvěryhodnost (oficiální hlavička, razítka, loga a znaky společnosti apod.).
5. Podvodný email je **individualizovaný**, je vyhotoven tak, aby vzbuzoval dojem, že je jím cíleno na konkrétní osobu (příjemce).
6. V obsahu emailu je často obsažen požadavek na **zachování tajnosti sdělené informace**.
7. Po příjemci je požadováno, aby odesílateli **poskytl své osobní údaje** (jméno a příjmení), **bankovní informace**, hlavičky společnosti apod.
8. Pachatel požaduje provedení platby různých poplatků prostřednictvím služby **Western Union** nebo **MoneyGram**.

Identifikovat nigerijské dopisy (typu *date scam*) je možné za využití například následujícího serveru www.romancescam.com. V českém jazyce se pak jedná o poměrně erudovaný www.hoax.cz.

Závěr

Při bližším pohledu na strukturu diplomové práce lze konstatovat, že tato je pomyslně rozčleněna do dvou částí s tím, že první je obecná a spíše teoretického charakteru, přičemž druhá, kterou lze označit za praktickou, vykazuje vedle teoretických východisek přesah do praxe orgánů činných v trestním řízení.

V první části se autor nejprve ve stručnosti zaměřil na historické mezníky týkající se kodifikace podvodného jednání. Tradičnímu výskytu tohoto protiprávního jednání nasvědčuje již jeho kazuistická podoba obsažená v Chammurapiho zákoníku. Zajímavé z hlediska vývoje právní úpravy je pojetí podvodu jakožto soukromoprávního deliktu v římském právu, kde se zprvu dlouho jednalo o zcela nepostižitelné a v obchodním styku obvyklé jednání, které pak však zejména bylo-li spácháno vůči nezletilcům, nabylo podobu soukromoprávního deliktu, v návaznosti na to se poškozená osoba mohla domáhat náhrady prostřednictvím žaloby, která ve specifických případech mohla mít i infamující důsledky.

Kromě prvopočátků kodifikace podvodného jednání se autor práce soustředil na trestněprávní úpravu podvodného jednání na našem území. V této souvislosti jsou zmíněny jednotlivé změny spolu s jejich důsledky, které právní úprava doznala do současného znění skutkové podstaty trestného činu podvodu podle § 209 TZ. Za pozornost v této souvislosti stojí zejména § 197 trestního zákona o zločinech, přečinech a přestupcích č. 117/1852 ř.z. obsahující značně kazuistickou skutkovou podstatu trestného činu podvodu, z níž se následně vyčlenily samostatné trestné činy mající v sobě obsažen prvek uvedení v omyl ze strany jejich pachatele.

Do obecné části práce lze zařadit i následující kapitolu, v níž je provedena analýza skutkové podstaty trestného činu podvodu podle § 209 TZ a výklad vybraných zákonných znaků. Za tímto účelem byla autorem práce využita zejména aktuální související judikatura, která má značný podíl na sjednocení praxe orgánů činných v trestním řízení.

Na pomezí mezi částí obecnou a praktickou se nachází kapitola 3., v níž autor práce poukazuje na možný dopad konceptu *zjevné neopatrnosti, které se mohl poškozený sám snadno vyvarovat* při právní kvalifikaci skutku. Tento koncept formulovaný zejména v rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 486/2010 je dle mínění autora způsobilý k využití ve sporných případech, kdy poškození svým nestandardním jednáním, které je zcela v rozporu s presumptivními elementárními znalostmi z oblasti ekonomické (finanční) gramotnosti, zapříčinili nebo výraznou měrou napomohli dokonání trestného činu podvodu. Autor práce navíc použití tohoto konceptu doplnil o možnost využití teoretického modelu, jenž označil

jako **rozhodný moment** (*strong-minded moment*), který lze podle něj využít v případech, kdy poškození buď vůbec nebyli ze strany pachatele uvedeni v omyl, nebo navození stavu omylu u takových osob postupem času vyprchalo a tyto již v důsledku omylu nejednaly. Tento teoretický model byl navržen proto, že se v návaznosti na popisované situace objevily důvodné úvahy, zda se v takových případech vůbec jedná o trestný čin, a to zejména pro absenci materiálního korektivu v podobě *společenské škodlivosti*. Podle názoru autora lze v takových situacích sice spatřovat naplnění znaků skutkové podstaty trestného činu podvodu, avšak vzhledem k nestandardnímu a současně neobežřetnému jednání poškozených osob je nezbytné v průběhu skutkového děje, pro něž je typický pokračující charakter, učinit ze strany orgánů činných v trestním řízení (především policejního orgánu po konzultaci se státním zástupcem) rozhodnutí, že v určitém okamžiku byl již trestný čin podvodu ukončen (dokonán) a nadále již nepokračuje. Takový okamžik lze dle mínění autora označit z pohledu teorie například jako **rozhodný moment** (*strong-minded moment*), jenž má vliv na stanovení rozsahu trestní odpovědnosti pachatele. Po překročení této pomyslné hranice poškozeným již nadále nebude možné uvažovat o kontinuitě stavu, do něž byl poškozený v důsledku omylu vyvolaného pachatelem trestného činu uveden. Poškozený si v takové situaci již musel být v kontextu okolností daného případu plně vědom toho, že pachatel je nesolventním partnerem v obchodním styku a tudíž není racionální ani obezřetné mu pod záminkou jakýchkoli dalších jím prezentovaných legend nadále poskytovat finanční prostředky, bez toho aniž by mu byly předchozí zapůjčené finanční prostředky pachatelem buď vráceny, nebo mu bylo poskytnuto adekvátní protiplnění. Autor navržení tohoto modelu zdůvodňuje i analogickým využitím hodnotícího kritéria příznačného pro anglosaskou právní kulturu – *Reasonable Man Theory*, resp. *Reasonable Victim Standards*. Současně si je však autor vědom toho, že jím prezentovaný právní názor nemusí obstát před věcnou kritikou.

Do praktické části práce pak náleží především kapitola, v níž se autor zabývá problematikou distančního deliktu, kterým je svou povahou i trestný čin podvodu. Vedle charakteristiky příznačné pro takový delikt a aplikace této teoretické konstrukce na trestný čin podvodu je zde stručně popsán postup při dovozování místní příslušnosti orgánů činných v trestním řízení, a to zejména s důrazem na činnost policejního orgánu.

Práce je završena kapitolou, která byla vypracována na podkladě analýzy několika desítek vybraných trestních spisů. Jejím obsahem je podrobná charakteristika jednotlivých specifických typů podvodného jednání, která jsou dle způsobu provedení (*modus operandi*) rozčleněna do tří bloků. První je věnován *podvodu v prostředí sociálních sítí*, jehož nápad byl na území ČR ve značném rozsahu zaznamenán během let 2015-2016, a to především v rámci

uživatelského prostředí sociální sítě Facebook. Důraz je zde kladen zejména na popis způsobu provedení, neboť pachatelé zneužili nízkou obezřetnost a značnou důvěřivost ze strany uživatelů zmíněné platformy. Součástí podvodu v prostředí sociálních sítí je phishingový útok, který je již sám o sobě nezřídka se objevujícím typem podvodného jednání. Dále je zde prezentováno podvodné jednání označované jako *Man in the Middle* (zkráceně Mitm). Tento typ podvodu je charakteristický zejména poměrně sofistikovaným způsobem provedení, neboť předpokladem jeho spáchání je nejprve odposlech uskutečněné emailové komunikace mezi dvěma zájmovými subjekty pachatelem. Do této původní emailové komunikace se následně pachatel nepozorovaně nabourá za použití závadného softwaru a současně tuto cíleně, zejména pokud jde o platební instrukce, odkloní. Poslední typ podvodných jednání, která jsou na první pohled značně různorodá, představují podvody na bázi tzv. nigerijského dopisu, pro něž je mnohdy charakteristické využití resp. zneužití poznatků sociálního inženýrství, v důsledku čehož není poškozená osoba schopna adekvátně a racionálně reagovat na vzniklou situaci, v níž se ocitla. Psychologické působení na poškozeného ze strany pachatele podvodu je mnohdy klíčovým faktorem mající zásadní vliv na úspěšnosti spáchání takového trestného činu. Za zmínku v této souvislosti stojí zejména samotný výčet variant těchto podvodů (viz podkapitola 5.3.2.), u nichž autor práce ponechal z důvodu výstižnosti jejich původní mezinárodní označení. Jednotlivé varianty tohoto typu podvodu byly vymezeny a charakterizovány na podkladě odborných zdrojů českých i zahraničních, konzultací s odborníky z Europolu a abstrakce poznatků získaných na základě analýzy vybraných trestních spisů.

Z pohledu úvah *de lege ferenda* se autor práce zabíral otázkou, zda aktuální znění skutkové podstaty trestného činu podvodu podle § 209 TZ, včetně trestněprávní úpravy specifických případů podvodu, které jsou v práci blíže popsány v podkapitole 1.5., je dostačující v takové míře, aby některý ze způsobů spáchání podvodného jednání nezůstal bez adekvátního postihu. Autor práce je toho názoru, že skutková podstata trestného činu podvodu podle § 209 TZ je způsobilá pokrýt celou škálu podvodných jednání, a proto se jeví jako plně dostačující. Navíc jednotlivé vyčleněné skutkové podstaty specifických případů podvodu, které jsou v poměru speciality k § 209 TZ, jsou způsobilé k postihu právě těch případů, pro něž byly postupně zákonodárcem do trestního zákoníku začleněny. Uvedenou otázku si autor práce položil v návaznosti na názory některých orgánů činných v trestním řízení, podle nichž by bylo vhodné vytvořit další speciální skutkové podstaty trestného činu podvodu, zejména pak jakýsi „investiční podvod“, které by se vztahovaly na zcela konkrétní protiprávní jednání. Jak už vyplývá z výše uvedeného, takové novelizace trestního zákoníku nejsou podle autora

práce na místě, neboť by tak docházelo k nedůvodnému roztržštění trestněprávní úpravy a vytváření nadmíru kazuistických ustanovení, což je do jisté míry i v rozporu s požadavkem na obecnost představující jeden ze specifických rysů právní normy.⁷⁵

S ohledem na výše prezentované shrnutí je autor toho mínění, že naplnil hlavní cíle diplomové práce, které si před jejím vlastním zpracováním stanovil a které vymežil v jejím úvodu.

⁷⁵ Blíže GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 3. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, s. 36.

Seznam použitých zdrojů

1. Seznam použité literatury

GERLOCH, Aleš. *Teorie práva*. 3. rozšířené vydání. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2004, 344 s. ISBN 80-86473-85-6

JELÍNEK, Jiří., a kol. *Trestní zákoník a trestní řád s poznámkami a judikaturou*. 6. vydání. Praha: Leges, 2016, 1280 s. ISBN 978-80-7502-106-9

JELÍNEK, Jiří. *O novém trestním zákoníku*. Praha: Leges, 2009, 224 s. ISBN 978-80-87212-21-9

JOKLÍK, František. *Katechismus rakouského práva trestního (hmotného)*. Praha: Nakladatelství Hejda & Tuček, 1904. 300 s.

KINCL, Jaromír., URFUS, Valentin., SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo*. Praha: C.H. Beck, 1995, 386 s. ISBN 80-7179-031-1

KLÍMA, Josef. *Zákony Chammurapiho*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1954, 216 s.

KNAPP, Viktor. *Vědecká propedeutika pro právníky*. Praha: EUROLEX BOHEMIA s.r.o., 2003, 236 s. ISBN 80-86432-54-8

KNOLLOVÁ, Michaela. *Trestní právo starověkého Egypta a Chetitcké říše. Komparativní studie*. Brno: Václav Klemm – Vydavatelství a nakladatelství, 2012, 136 s. ISBN 978-80-87713-00-6

KRATOCHVÍL, Vladimír., a kol. *Kurz trestního práva. Trestní právo hmotné. Obecná část*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 968 s. ISBN 978-80-7179-082-2

KUCHTA, Josef., a kol. *Kurz trestního práva. Trestní právo hmotné. Zvláštní část*. Praha: C. H. Beck, 2009, 656 s. ISBN 978-80-7400-047-8

MALÝ, Karel., a kol. *Dějiny českého a slovenského práva do roku 1945*. Praha: Linde, 3. přepracované vyd. 2005, 673 s. ISBN 80-7201-433-1

MUSIL, Jan., KONRÁD, Zdeněk., SUCHÁNEK, Jiří. *Kriminalistika*. Praha: C.H. Beck, 2001, 512 s. ISBN 80-7179-362-0

NESPĚŠNÝ, D. Informační technologie – úskalí a pasti? (3. díl). *Dermatologie v praxi*, 2010, č. 4(1)

NEZKUSIL, Jiří., a kol. *Trestní právo hmotné – zvláštní část*. Praha: Panorama, 1987, 320 s.

NOVOTNÝ, František., a kol. *Trestní zákoník 2010*. Praha: EUROUNION Praha, s.r.o., 2010, 840 s. ISBN 978-80-7317-084-4

NOVOTNÝ, František., a kol. *Trestní právo hmotné*. 3. rozšířené vyd. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2010. 393 s. ISBN 978-80-7380-291-2

NOVOTNÝ, Oto., DOLENSKÝ, Adolf., NAVRÁTILOVÁ, Jana., PÚRY, František., RIZMAN, Stanislav., VANDUCHOVÁ, Marie., VOKOUN, Rudolf. *Trestní právo hmotné – II. Zvláštní část*. 4. přepracované vydání. Praha: ASPI Publishing, 2004, 440 s. ISBN 80-86395-67-7

SKŘEJPEK, Michal. *Římské soukromé právo. Systém a instituce*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2011, 350 s. ISBN 978-80-7380-334-6

SOLNAŘ, Vladimír., FENYK, Jaroslav., CÍSAŘOVÁ, Dagmar., VANDUCHOVÁ, Marie. *Systém českého trestního práva*. Praha: Novatrix, s.r.o., 2009. 933 s. ISBN 978-80-254-4033-9

ŠÁMAL, Pavel., a kol. *Trestní zákoník II. § 140 až 421. Komentář*. Praha: C. H. Beck, 2010, 2011 s. ISBN 978-80-7400-178-9

ŠÁMAL, P., a kol. *Trestní zákoník I+II – velký komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 2500 s. ISBN 978-80-7400-428-5

ŠÁMAL, Pavel., NOVOTNÝ, Oto., GŘIVNA, Tomáš., HERCEG, Jiří., VANDUCHOVÁ, Marie., VOKOUN, Rudolf., a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 1052 s. ISBN 978-80-7552-358-7

2. Seznam použitých internetových zdrojů

Statistické přehledy kriminality za rok 2019. In Policie.cz [online]. [cit. 2020-01-16]. Dostupné z:

<https://www.policie.cz/clanek/statisticke-prehledy-kriminality-za-rok-2019.aspx>

Reasonable Man Theory Law and Legal Definition. In Definition.uslegal.com [online]. [cit. 2019-12-13]. Dostupné z: <https://definitions.uslegal.com/r/reasonable-man-theory/>

Apple řekl Man-in-the-middle aplikacím důrazné NE. In blog.sslmarket.cz [online]. [cit. 2017-03-15]. Dostupné z:

[http://www.blog.sslmarket.cz/ssl\(apple-rekl-man-in-the-middle-aplikacim-durazne-ne/](http://www.blog.sslmarket.cz/ssl(apple-rekl-man-in-the-middle-aplikacim-durazne-ne/)

Příchod hackerů: nigerijský scam „419“. In root.cz [online]. [cit. 2018-03-05]. Dostupné z: <https://www.root.cz/clanky/prichod-hackeru-nigerijsky-scam-419/>

Sociální inženýrství. In govcert.cz [online]. [cit. 2018-03-05]. Dostupné z: <https://www.govcert.cz/cs/informacni-servis/doporuceni/2486-socialni-inzenyrstvi/>

Tajemství nigerijských podvodů. In psychologie.cz [online]. [cit. 2018-03-05]. Dostupné z: <https://psychologie.cz/tajemstvi-nigerijskych-dopisu/>

Nejbizarnější internetový podvod: Nigerijský astronaut se ztratil ve vesmíru, potřebuje 3 miliony dolarů. Prosím, pomozte mu! In root.cz [online]. [cit. 2018-02-28]. Dostupné z: <https://mediahub.cz/komunikace/911430-nejbizarnejsi-internetovy-podvod-nigerijsky-astronaut-se-ztratil-ve-vesmiru-potrebuje-3-miliony-dolaru-prosim-pomozte-mu>

Red Alert On Scam. In efccnigeria.cz [online]. [cit. 2018-02-15]. Dostupné z: <https://efccnigeria.org/efcc/images/Red%20Alert%20on%20Scam.pdf>

Cracking Down On Boiler Room Fraud – Self Defense Tactics To Fight Off The Crooks.
In forbes.com [online]. [cit. 2018-02-15]. Dostupné z:
<https://www.forbes.com/sites/bartastor/2017/09/09/cracking-down-on-boiler-room-fraud-self-defense-tactics-to-fight-off-the-crooks/#19f7c3e927ec>

Příchod hackerů: nigerijský scam „419“. In root.cz [online]. [cit. 2018-03-05]. Dostupné z:
<https://www.root.cz/clanky/prichod-hackeru-nigerijsky-scram-419/>

3. Seznam použitých právních předpisů

Usnesení předsednictva ČNR č. 2/1993 Sb., o vyhlášení LISTINY ZÁKLADNÍCH PRÁV A SVOBOD jako součásti ústavního pořádku ČR, ve znění pozdějších předpisů

Trestní zákon o zločinech, přečinech a přestupcích, který byl vyhlášen císařským patentem ze dne 27. května 1852 pod č. 117 ř.z.

Zákon č. 19/1855 ř.z., uvozovací zákon k vojenskému trestnímu zákonu o zločinech a přečinech

Zákon č. 86/1950 Sb., trestní zákon

Zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon

Zákon č. 150/1969 Sb., o přečinech

Zákon č. 200/1990 Sb., o přestupcích

Zákon č. 88/1950 Sb., trestní zákon správní

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů

Criminal Code Act (chapter 77/ Laws of the Federation of Nigeria 1990

4. Seznam použité judikatury

Nález Ústavního soudu 558/2001

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 53/1976-II

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 1/1980

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 45/1986

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 28/1992

Rozhodnutí Vrchního soudu Ntd 52/1994

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 9 Tz 193/2000

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Nd 160/2001

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 1074/2003

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 2 Ntd 8/2004

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 229/2004

Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Td 20/2005
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Td 37/2010
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Td 72/2010
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 486/2010
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tdo 5/2011-27
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Td 20/2011
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Td 47/2011
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 5 Tdo 912/2011-80
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 82/2012
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tdo 333/2012-39
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 1121/2012
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 1539/2012-42
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Td 8/2013
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Td 15/2013
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 6 Tdo 39/2013
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 751/2013
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 1406/2013
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tdo 239/2014
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 11 Tdo 1008/2014
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 5 tdo 1155/2014
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Tdo 1588/2014
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Td 73/2015
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 293/2015
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 4 Tdo 577/2015
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 670/2015
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 938/2015
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 1241/2015
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Td 62/2017
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 3 Tdo 1366/2017
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 8 Tdo 1575/2017
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Td 33/2018
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Td 38/2018
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Td 41/2018
Rozhodnutí Nejvyššího soudu sp. zn. 7 Td 1/2019

Aktuální aspekty trestného činu podvodu podle § 209 TZ

Abstrakt

Autor práce se zabývá teoretickými i praktickými otázkami spojenými s trestným činem podvodu, který náleží mezi *obohacovací* majetkové trestné činy. Po trestném činu krádeže a poškození cizí věci je podvod dlouhodobě třetím nejčastěji páchaným majetkovým trestným činem na území ČR. Důvodem výběru tématu diplomové práce je kromě jeho aktuálnosti především značná variabilita tohoto protiprávního jednání. V praxi se orgány činné v trestním řízení totiž setkávají s rozličnými způsoby spáchání (*modus operandi*) tohoto trestného činu.

V předkládané práci jsou blíže popsány vývojové tendence kodifikace podvodného jednání z hlediska historického a následně je dán prostor jednotlivým změnám, jichž doznala trestněprávní úprava trestného činu podvodu na území ČR.

Dále je zde provedena podrobná analýza skutkové podstaty trestného činu podvodu podle § 209 TZ a výklad vybraných zákonných znaků. Za tímto účelem bylo čerpáno zejména z aktuální judikatury, která byla zdůrazněna pro její značný vliv na praxi orgánů činných v trestním řízení.

Autorem práce je ve vztahu k trestnému činu podvodu následně prezentován koncept *zjevné neopatrnosti, které se mohl poškozený snadno vyvarovat* v rámci právní kvalifikace skutku. Zmíněný koncept byl navíc doplněn o teoretický model v podobě rozhodného momentu (*strong-minded moment*), který má za následek, že jednání mající znaky trestného činu, již dále nepokračuje, neboť poškozená osoba si byla v daný okamžik vědoma, resp. si měla být podle okolností konkrétního případu vědoma toho, že již nejedná v omylu, do kterého ji uvedl pachatel trestného činu.

V rámci práce je reagováno i na skutečnost, že trestný čin podvodu je typickým představitelem distančního deliktu. Za tímto účelem je stručně popsán tento typ deliktu a je zde také nastíněn postup při určování místně příslušného orgánu činného v trestním řízení.

Závěrečná část práce vychází z dosavadní autorovy praxe a je vypracována na základě generalizace poznatků získaných z analýzy několika desítek vybraných trestních spisů. Výsledkem je podrobná charakteristika vybraných specifických typů podvodného jednání, které autor práce setřídil do tří skupin - *podvod v prostředí sociálních sítí, Man in the Middle (Mitm)* a *podvod na bázi tzv. nigerijského dopisu*.

Klíčová slova: podvod, trestný čin, modus operandi

Current aspects of the fraud crime under section 209 criminal code of the Czech republic

Abstract

The author deals with theoretical and practical issues related to the fraud crime, which is one of the enriching property crimes. After the theft and damage to a thing of another, fraud has been the third most frequently committed property crime in the Czech Republic. Except of its topicality, the reason for choosing the topic of the Master's thesis is mainly the considerable variability of this crime. Law enforcement authorities encounter different modes of committing (modus operandi) this crime in practice.

The presented work describes the historic developmental tendencies of codification of fraud and then looks into the individual changes (amendments) of criminal code in the Czech Republic related to fraud crime.

Furthermore, there is a detailed analysis of fraud crime under section 209 of the Criminal Code and the interpretation of selected legal features. For this purpose it was mainly drawn from current precedens (case law) that significant influences the practice of law enforcement authorities.

The author of the thesis subsequently presents a **concept of obvious carelessness that could easily avoid by the injured person**. The concept is applicable in legal qualification of the act. In addition the mentioned concept was complemented by a theoretical model in a **strong-minded moment** form, that has the effect the criminal offense no longer continues because the injured person was aware or should have been aware (depends on circumstances of the case) that he/she is no longer acting in the error caused by the offender.

The work also responds to the fact that the fraud crime is a typical representative of the distance offense. This type of crime is briefly described and also the procedure of determining the territorial jurisdiction of law enforcement authority.

The final part of the work is based on the author's current practice and is made by using the generalization of information gained from the analysis of several dozen selected criminal records. The result is a detailed description of selected specific types of fraud, which the author classified into three groups - fraud in social networks, Man in the Middle (MitM) and advance fee fraud (419 scam).

Klíčová slova: fraud, crime, modus operandi